

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת קידושין

דפיס ב – יד

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, N.Y. 11367

Fax: (206) 2020-DAF [323]

Tel: 00 (972 2) 651-5004

email address: daf@dafyomi.co.il

Ask about D.A.F.'s free English study material!

יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף

שע"י כולל עיון הדף

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

פקס : 591-6024 (02)

טלפון : 651-5004 (02)

דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il

המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

שאלות ותשובות לסיכום ולחזרה

דף ב

א. 'האשה נקנית בשלש דרכים' — אלו דברים למדנו מדקדוק לשון התנא?

'האשה' — תלה הדבר באשה, ולא נקט 'האיש קונה' [כמו 'האיש מקדש'], לומר (כן פרשו באיבעית אימא) שאינה מתקדשת אלא מדעתה (ואפילו כפוח עד שאמרה 'רוצה אני', הפקיעו חכמים הפקיעו את הקדושין — כדברי רב אשי בב"ב מח: וכן כתבו כמה ראשונים להלכה. ואולם יש אומרים שהדבר ספק. וע"ע עצמות יוסף).

א. יש סוברים שצריך עדות והוכחה על דעת האשה בקבלת הקדושין, כשם שצריך עדות על הקדושין עצמם. (ע' אבני מלואים כז סק"ב; שואל ומשיב קמא ח"ב נח). ויש חולקים. (ע"ע בשו"ת חוט המשולש להגר"ח מוולאזין, א; ברכת שמואל ב,ה; מנחת שלמה תנינא קכו). עוד בגדר פעולת האשה והתרצותה בקדושין — ע' בר"ן נדרים ל; שערי ישר ז,יב; חדושי הגר"ש שקאפ — קדושין א; ברכת שמואל שם; זכר יצחק ח"א טז וח"ב מד; מנחת שלמה תנינא קכו; אבי עזרי (קמא) אישות ד,א; שבט הלוי ח"ד קע,ח-י.

ב. הכריחו את האיש לקדש עד שנתרצה וקידש — הרב בעל העיטור כתב שאין קידושיו קידושין. (וכן נקט הרמ"א (הו"מ סו"י רה), דתליוה וזבין אמרינן, תליוה וקני לא אמרינן). ומחסי"ג (עשין מה) נראה הטעם משום שהפקיעו חכמים את הקדושין. ודעת הרמב"ם (אישות ד,א) שקידושיו קדושין. ולזה הסכים הרשב"א, שכיון שאנו אומרים אגב אונסיה גומר בדעתו ומוכר, כל שכן שגומר לקנות. [ולא הפקיעו חכמים את הקדושין, אפשר מפני שאין הדבר מצוי שיאנסוהו לקדש (עפ"י מאירי), או מפני שבידו לגרשה (מהרי"ט)]. וע' באורך בחדושי מהרי"ט, עצמות יוסף, חדושי הגר"ט, זכר יצחק ח"ב מד).

'נקנית' — נקט לשון קנין, שכן קידושי כסף נלמדו בגזרה שוה 'קיתה' 'קיתה' משדה עפרון שנאמר בה לשון קנין, לכך נקט התנא בתחילה לשון דאורייתא. [ולבסוף, בפרק שני, נקט לשון קדושין 'האיש מקדש' — לשנא דרבנן, שאסרה על כל העולם כהקדש].

וממילא שמענו שהמקדש בלשון 'הרי את קנויה לי' — מקודשת, כמו ששנינו בברייתא להלן. (מפרשים).

'בשלש' — לשון נקבה (אעפ"י שכל התורה בלשון זכר נאמרה), שכן מצינו 'דרך' לשון נקבה, כאשר הנושא המדובר הוא מין נקבה (כגון והודעת להם את הדרך ילכו בה — היא התורה). אף כאן שדיבר על האשה, נקט דרך בלשון נקבה.

'דרכים' — ולא 'דברים', שכן מכונה הביאה, ודרך גבר בעלמה. ואף שני הקנינים האחרים, כסף ושטר — צורך ביאה הם. או אפשר שנקט כן לרמז כדברי רבי שמעון, מפני שדרכו של איש לחזור על אשה ואין דרכה של אשה לחזור על איש, משל לאדם שאבדה לו אבדה, הוא חוזר עליה ולא היא עליו — לכך אמרה תורה בדוקא כי יקח איש אשה. ולכך נקט התנא 'דרך' — שכן דרך הארץ. לפרש"י, לפי המסקנא אין צורך בטעמים אלו, אלא כל שיש חלוקה בדברי התנא, כגון כאן שנקט דברים שקונים ומיעט דברים אחרים שאינם קונים — נוקט לשון 'דרכים'. (ויש מפרשים שאף לפי המסקנא צריך הטעמים דלעיל).

נקיטת המנין, 'שלש דרכים', בא למעט שאין האשה נקנית בחופה או בחליפין (ג).

דקדוק המשך דברי התנא, בסדר הקנינים שנקט — ע' בראשונים; תוי"ט וצל"ח.

לדברי הרמב"ם (אישות א,ב; ספר המצוות ריג), הקידושין מצות עשה הם. ויש מי שפירש דבריו שעיקר המצוה בנישואין, והקדושין אינם אלא תחילת המצוה (כסף משנה בשם רבי אברהם בן הרמב"ם). ויש חולקים ומפרשים דברי הרמב"ם כפשוטם, שהקידושין מצוה בפני עצמה הם, והרמב"ם הולך לשיטתו שבעילה לשם זנות ללא קידושין אסורה מהתורה, הלכך ציוותה תורה לקדש תחילה (עפ"י מגלת ספר על הסמ"ג עשה מה; ספר המקנה — קונטרס אחרון הל' קדושין כו).

וכתב הרמב"ם (בספר המצוות) שהנשים אינן בכלל מצוה זו, להתקדש. (ע"ע: שבט הלוי ח"ד קע).

ודעת הרא"ש (בכתובות פ"א יב) שאין הקדושין מצוה, ולכך אין מברכים עליהם 'אשר קדשנו במצוותיו וצוננו... כבשאר מצוות. (וע"ע בר"ן להלן רפ"ב).

דפים ב — ג

ב. מה דינו של האתרוג לענין המצוות התלויות בארץ? האם דינו כירק או כאילן?

האתרוג שוה לאילן בשלשה דרכים; נוהג בו דין ערלה ודין רבעי כשאר פירות האילן [והזמן הקובע למנין השנים הוא זמן החנטה, כשאר פירות האילן. עפ"י רש"י ר"ה טו: תוס' ועוד]. ולענין שביעית הולכים בו אחר חנטה (ולא אחר לקיטה כירק. כן כתב רש"י. והתוס' נקטו שהולכים בירק אחר רוב גידולו. ויש מחלקים בין איסור ספיחין לקדושת שביעית ודין ביעור).

ויש תנאים הסוברים שאין דין ביעור באתרוג אלא אם גם גדל וגם נלקט בשביעית. וכן נמנו רבותינו שבאושא ואמרו, אתרוג אחר לקיטתו לשביעית (עפ"י ר"ה יד"טו).

א. התוס' צדדו לומר לפי תירוץ אחד, שגם לפי תנא דידן, רק לחומרא הולכים באתרוג אחר חנטה, כגון שחנט בשביעית ונלקט בשמינית, אבל לא לקולא, כי יש להחמיר בו כדין ירק לפי שגדל על כל מים כמותו.

ופסק הרמב"ם (מעשר שני א,ה-ו כפירוש הרדב"ז) שהולכים באתרוג אחר לקיטתו ואחר חנטתו לחומרא. והראב"ד השיג וכתב שהולכים בו רק אחר חנטה לשביעית.

זמן הביעור של האתרוג — אינו ברור [שהרי הוא דר באילן משנה לשנה], ויש מי שסובר שבזמן הזה אין נוהג ביעור באתרוג (רידב"ז ת,יג). ויש מי שכתב: בשבט (ספר השמיטה לרי"מ טוקצינסקי, ט). ע' בספר מנחת שלמה (ח"ג קלב,יד) שתמה בדין זה.

ב. למאן דתני 'כרם רבעי' [ולא 'נטע'], אין דין רבעי באתרוג. ואפשר שמדרבנן נוהג רבעי בשאר אילנות לכולי עלמא. (עפ"י תוס'. וע"י שהטילו חכמים דין רבעי, נפקעו מחיוב תרומות ומעשרות אף מדאורייתא, וכגון בזיתים. ע' מנחת שלמה ח"ג קנח,כ). ויש חולקים וסוברים שלמאן דתני 'כרם רבעי' אין רבעי נוהג בשאר אילנות כלל. [ונפקא מינה לרבעי בחוצה לארץ, ששם הלכה כדברי המיקל]. (עתוס' ברכות לה ורא"ש שם; סמ"ג וסמ"ק עשין קלו; תרומת הדשן קצב).

לענין מעשרות, שוה האתרוג לירק (שהוא גדל על כל מים כמותו) לילך בו אחר לקיטת הפרי — לענין קביעת שנת המעשר. דברי רבן גמליאל (וכן העיד אבטולמוס משום חמשה וקנים. ר"ה טו). רבי אליעזר אומר: אתרוג שוה לאילן לכל דבר (בכורים ב,ו). לדברי רבי יוסי ברבי יהודה, נסתפק רבי עקיבא הלכה כמי, ונהג

בו שני עישורין, מעשר שני ומעשר עני. עפ"י ראש השנה טו).

- א. האתרוג, ראש השנה שלו הוא שבט כשאר אילנות (ואפשר שאפילו לבית הלל, ר"ה שלו באחד בשבט ולא בט"ו בשבט. ע' ר"ה יד-טו ויבמות טו. ואולם הרמב"ם (מעשר שני א,ה) פסק ט"ו בשבט), ולא כירק שראש השנה שלו באחד בתשרי (עפ"י ר"ה טו).
- דין אתרוג שגדל בששית ונלקט בשביעית, בשביעית ונלקט בשמינית — נתבאר בר"ה יד-טו.
- ב. התוס' ותורא"ש נקטו (עפ"י פאה ח,א ושבת סח.) שאתרוג אינו חייב בפאה לפי שאין לקיטתו כאחת. וברמב"ן וברשב"א נראה שאין הדבר פשוט. ומפשטות דברי המאירי נ' שנקט שחייב בפאה ובשכחה.
- ג. האתרוג אינו כלאים בכרם, כדין שאר אילנות ולא כירקות (עפ"י תוס'). וכן לענין הרכבה דינו כאילן, ואסור להרכיב עליו ירק בין בארץ בין בחו"ל, ולא כהרכבת ירק בירק שאינו אסור בחו"ל (רשב"א עפ"י להלן לט).

דף ג

- ג. א. אלו דברים בא התנא למעט, שאין האשה נקנית בהם ולא קונה את עצמה?
ב. מה בין קנין חליפין לקנין כסף?

א. האשה נקנית בשלש דרכים — למעט חופה. ולרב הונא שאמר חופה קונה — למעט חליפין, שהואיל וחליפין ישנם בפחות משה פרוטה, אין האשה נקנית בהם (אם משום שגנאי הוא לה, הלכך בטלה תורת חליפין אפילו בכלי שיש בו שוה פרוטה (רש"י), אם משום שאינם כעין כסף ואין למדים אלא בדומה לשדה עפרון שכתוב שם 'כסף'. תוס').

קונה את עצמה בשתי דרכים — למעט חליצה (ספר כריתת — ספר כורתה ולא דבר אחר. ולחכמים, דרשו להלן (ה.) מ'וכתב' — בכתובה מתגרשת ולא בדבר אחר. ומן הטעם הזה אין אשה מתגרשת בכסף (רבא). ועוד, סניגור נעשה קטיגור?! (אביי שם).

- ב. קנין חליפין נעשה בכלי שאינו שוה פרוטה, מה שאין כן כסף, אינו אלא בשוה פרוטה. אשה נקנית בכסף ולא בחליפין.

א. לדברי הרי"ד [דלא כרש"י], אם קדשה בכלי ששוה פרוטה, אפילו אמר לה בתורת חליפין, מקודשת מדין קנין כסף. ומשמע ברי"ד שאפילו נתן לה הכלי על מנת להחזיר מקודשת מהתורה. ואולם מדרבנן אסור לקדש בכל חליפין הניתנים על מנת להחזיר. ואפשר שעקרו חכמים את הקדושין ואין צריכה גט (חזו"א מה, ב).

ומדברי הרמ"ה (מובא בטור י"ד רסז) מבואר שאם החליט הסודר בידה ויש בו שוה פרוטה, אפילו הזכיר 'חליפין' — מקודשת מדין קנין כסף. וכתב החזו"ן-איש (מה, ח) שלא מצינו מי שחולק על כך. (וכן מבואר לכאורה מדברי הר"ן והגמוקי-יוסף ספ"ו דנדרים, וכפי שפירש באריכות בקהלות יעקב — קדושין א.) ואולם בשו"ת הרדב"ז (ח"ז לח) הוכיח מדברי הראשונים שכל שאמר בלשון חליפין אינה מקודשת, אפילו שלא על מנת להחזיר [ואפשר שהיא גזרה דרבנן, שזאמרו אשה נקנית בחליפין דהדרין], ואם אמר בלשון קנין, בחליפין החוזרים — אינה מקודשת, ובשאינם חוזרים — מקודשת.

ב. נחלקו הפוסקים במקדש אשה בטבעת באופן שמקנה לה את הטבעת על ידי חליפין (ע' בית שמואל כט סק"ב וסק"י. וע"ע קהלות יעקב ג).

קנין כסף — בקרקעות ולא במטלטלין. קנין חליפין — בין בקרקעות בין במטלטלין. (להלן כב: כה: [וברשב"א] ועוד).

א. נחלקו אמוראים במקום אחר, האם מטבע נעשה חליפין אם לאו. וכן נחלקו האם פירות עושים חליפין (וע' בפירוט להלן כח). וכן נחלקו אם חליפין נעשים בכליו של קונה או בכליו של מקנה, ואם הסודר חוזר לבעליו לאחר הקנין.

ב. הרשב"א צדד (בתשובה ח"ד רב ועוד, וכן נסתפק בחדושיו לשבועות לט: וע' עוד בחדושיו כאן ולהלן כה:): שאין החליפין מדין כסף, הלכך אינם מועיל לעשות קנין עתה שיחול לאחר זמן כדין קנין כסף. (עוד בענין חליפין מדין כסף — ע' ברכת שמואל ב).

ג. יש אומרים שנכרי אינו קונה בחליפין, אעפ"י שקונה בקנין כסף. ויש חולקים וסוברים שקונה, עכ"פ בנכרי הקונה מישראל.

ד. יש אומרים [בדעת הרמב"ם] שקנין כסף אינו מועיל אלא בנתינת כסף על ידי הלוקח, ולא כאשר נותן אחר במקומו. ואולם קנין חליפין מועיל גם כשהסודר נקנה על ידי אחר, כגון העדים שנותנים סודר שלהם תחת הלוקח. (ע' פרי יצחק ח"ב סה, כא).

ה. ישנה דעה בראשונים שקנין חליפין אינו מועיל אלא בפני הלוקח. וכמה ראשונים חלקו על כך (עריש"י ותוס' ורמב"ן ועוד, להלן כו:).

ו. התוס' (להלן כז: ד"ה ומקומו; ב"מ יא: ד"ה מקומו) צדדו לומר שאין חליפין מועילים לקנות שכירות, שלא כקנין כסף. וכן אין מועילים במתנה על מנת להחזיר, מאחר ואינו ממון גמור אלא טובת הנאה (תוס' ערכין כט:).

ז. אפשר לחזור מקנין סודר, כל שעוסקים באותו ענין. שלא כבשאר קנינים — אי אפשר לחזור בו מהקנין אלא בתוך כדי דיבור. (ע' ב"ב קיד; חו"מ קצה, ו-ז).

ח. יש סוברים שעבד כנעני אינו יוצא בקנין חליפין כשם שיוצא בכסף (עריטב"א כב:). ויש חולקים. ע"ש ובטור יו"ד רסז בשם ר"ת).

ד פנים ג — ד

ד. א. מהו המקור לקנין כסף בקידושי אשה?

ב. מנין שהאב זכאי בבתו קטנה ונערה בקידושיה, בכסף בשטר ובביאה? ומנין שמעשה ידיה שלוו?

א. התנא בברייתא הביא קידושי כסף מכי יקח איש אשה — אין 'קיתה' אלא בכסף, וכן הוא אומר בשדה אשר קנה אברהם מעפרון נתתי כסף השדה קח ממני. ורב יהודה אמר רב: מהכתוב באמה עבריה ויצאה חנם אין כסף — אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר ביציאתו ממנה, והוא האב בקידושי בתו.

והצריכו בגמרא את שני הלימודים הללו; הראשון הוצרך לומר שהאיש הוא הלוקח את האשה ואין האשה לוקחת, (והוצרכה הגזרה-שוה ללמד שכן הוא הדין גם בקידושי כסף. תוס'). והלימוד השני הוצרך לומר שכסף קידושי הנערה לאביה (כמו הכסף ביציאה זו, אילו היה בה, היה מגיע לאדון, כך הכסף ביציאה אחרת מגיע לאב).

[מבואר בגמרא שאין ללמוד קנין כסף באשה מאמה עבריה, כי יש לפרוך, מה לאמה שכן יוצאה בכסף תאמר בזו שאינה יוצאה בכסף. (ואף מהיקש שהוקשה לאמה אין ללמוד, שאם כן היינו מצריכים שתי פרוטות כבאמה. או כיון שמקור קנין כסף באמה הוא מזהפדה, אשה שאינה יוצאת בכסף כאמה, אינה

בכלל הלימוד הזה. עפ"י תוס'. וכן אין ללמוד קנין כסף מביאה ושטר שקונים באשה — שכן ישנן בעל כרחך באישות, ביאה ביבמה ושטר בגירושין (ה.).

קידושי כסף הגם מן התורה. כן הוכיחו ראשונים מכמה וכמה סוגיות (ע' רמב"ן ט: ועוד). ואולם הרמב"ם (אישות א, ב, ג, כ ובתשובה שנה) כתב שמדברי סופרים הם, שכל דין הנלמד ממדות שהתורה נדרשת בהן אינו נחשב 'דאורייתא' אלא אם נאמר עליו בפירוש כן. (וע' בלשון הגמרא להלן כד: שן ועין התורה זכתה לו... שאר אברים מדרש חכמים). ויש אומרים שחזר בו הרמב"ם מדבריו. ויש מפרשים בדעתו שאמנם קדושי כסף קרויים 'דברי סופרים' אבל חלים הם מדין תורה (עפ"י רשב"ץ. וע' שערי שמועות ב. ד"ה הר"מ).

ב. קידושי קטנה — לאביה, שהרי נאמר את בתי נתתי לאיש הזה. השתא אביה מקבל קידושיה ואינה שקלה כספא!?

בנערה — אמר רב יהודה אמר רב: ויצאה חנם אין כסף — אין כסף לאדון זה (שאמה עבריה יוצאת ממנו בסימני נערות) אבל יש כסף לאדון אחר (בשעה שהיא יוצאה מרשותו, בקידושין). ישנה דעה אחת בגמרא (להלן מג:): שנערה יכולה לקדש עצמה. ומכל מקום אביה זכאי בכסף הקדושין שקיבלה.

וכן שטר וביאה דינם ככסף, שאביה זכאי בהם, לקבל את השטר ולמוסרה לביאת קדושין. (והיתה ל'איש אחר — הוקשו הוויות אהדדי. כתובות מז:).

אמרו בירושלמי שיכול האב למוסרה לקידושי ביאה וליטול שכר על כך (מובא בתוס'. — שזכתה לו תורה זכות קידושיה לגמרי, אבל אילו היה רק כשליח שלה, לא היה תוקף להתנאותו לקבל שכר מהמקדש, וכמו אילו יתנה השליח על שכר משלחו אין ממש בהתנאותו. (ברכת שמואל). ומכל מקום אפשר שזכות קבלת הכסף הוא שלה, והאב זוכה ממנה, וכן משמע מדברי הרשב"א יט.).

אמר רב הונא אמר רב: מגין שמעשה הבת לאב שנאמר וכי ימכר איש את בתו לאמה (מיותר לדרשה) — מה אמה מעשה ידיה לרבה אף בת מעשה ידיה לאביה. (ובנערה מדובר, כי קטנה אינה צריכה קרא, כי כיון שיכול למכרה לאמה ודאי מעשה ידיה שלו. כתובות מז:).

דף ד

ה. מה דין מכירת בתו אילונית ויצאתה לחירות?

אילונית, הגם שאין לה סימני נערות, נמכרת היא לאמה על ידי אביה בקטנותה, והיא יוצאה לחרות בבגרותה, בהיותה בת עשרים (רש"י). כן דרשו מן הכתוב ויצאה חנם אין כסף — 'יצאה חנם' אלו ימי בגרות. 'אין כסף' אלו ימי נערות. ואי אתה מוצא יציאה בבגרות אלא באילונית שאין לה נערות. [לדעת רב אשי, צריכים לימוד מיוחד לכך שהאילונית נמכרת. ומדברי אביי מבואר שחולק].

א. לדברי רב (ביבמות פ. וכן פסק הרמ"ה ועוד), האילונית בהגיעה לגיל עשרים נעשית בוגרת למפרע. ולפי זה אם מכרה לאחר היותה בת י"ב והוברר אח"כ שהיא אילונית, המכירה בטלה למפרע וצריך הרב להחזיר לה דמי מעשה ידיה. ואולם אינה נעשית בוגרת למפרע אלא משעה שהביאה סימני אילונית, הלכך אם מכרה בהיותה בת ט"ו ולא הביאה סימני אילונית אלא בהיותה בת י"ז, כאשר הגיע לעשרים והוברר בודאות שהיא אילונית, מחזיר

מעשה ידיה מעת היותה בת י"ו, אבל מט"ו עד י"ז היתה קטנה ומכירתה מכירה. (עפ"י רב"ד, מובא בראשונים — כהסבר המשנה-למלך).
ויש להסתפק האם ביד האב למכרה לאמה לאחר י"ב שנה, כאשר הביאה סימני אילונית [אבל עדיין אינה אילונית בודאות עד עשרים, כאמור], או שמא יכולה לטעון אילונית אני ובוגרת. (משנה למלך עבדים ד, א. וכן נראית דעת המנחת-חינוך (מג, ג, תקנו, ד) נוטה, שאין יכול למכרה).
ב. מכרה בת עשר ולא הביאה סימנים, הרי היא יוצאת בשש, בהיותה בת ט"ז. ואם הוברר אחר כך שהיא אילונית, לדברי רב הוברר שהיתה בוגרת מי"ב ומחצה, וצריך להחזיר לה מעשה ידיה שמאותה שעה. (ריטב"א. והמשל"מ תמה מדוע אינה נעשית בוגרת מי"ב. וכן תמה החזו"א. וכן נראה לפום ריהטא מדברי הנוב"י בתשובתו לבעל יד דוד (מובאת שם), שנעשית בוגרת למפרע מי"ב. ואולם בתשובה אחרת בנוב"י (תנינא אה"ע מג) כתב להצדיק דברי הריטב"א שלעולם לא משכחת בוגרת פחות מי"ב ומחצה).

דין תושב ושכיר של כהן באכילת תרומה, נתבאר ביבמות ע.

1. מהו המקור בתורה לקידושי ביאה?

כי יקח איש אשה ובעלה — מלמד שנקנית בביאה. כן שנה רבי בברייתא. ורבי יוחנן דרש (ט): מכי ימצא איש שכב עם אשה בעלת בעל... — מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה. (אבל מובעלה סובר שאין ללמוד, כי הייתי אומר שאינה מקודשת עד שיקדש בכסף ויבעול) [אין ללמוד קידושי ביאה מיבמה — שכן זקוקה ועומדת, תאמר בזו שאין זקוקה ועומדת. ואין ללמוד מכסף ושטר — שכן קניינם מרובה. (ה.ה)].

א. נחלקו הדעות בדין אמירה בקידושי ביאה; יש סוברים שהבא על הפנויה בפני עדים חוששים שמא היתה כוונה לשם קידושין כי חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וגמר ובעל לשם קדושין. ויש חולקים [מלבד באשתו שגירשה או שקדש על תנאי ובעל או קדש קדושין פסולים ובעל, בכל אלו שייכת חזקה זו]. והכרעת הפוסקים שאינה מקודשת. (ערי"ף יבמות פ"ב ורא"ש שם אות ג; רמב"ן ורשב"א גטין פא: רמב"ם גירושין י, יט; רמ"א אה"ע לג, א. וערש"י ב. ד"ה בכסף, ובמפרשים שם. וע"ע זכר יצחק יד וסוסי"ט).
ב. יש מי שכתב שלדעת התוספתא והירושלמי — דלא כתלמוד דידן — קידושי ביאה שונים מכסף ושטר, שעצם המעשה הוא הקנין, ואין צורך בעדי קיום ולא באמירה, ואין מועיל בה תנאי, אלא כל ביאה לשם אישות קונה. (ע' זכר יצחק יד. אבל אין הלכה כן כמבואר בפוסקים).

דף ה

1. א. מהו המקור לקידושי שטר?

ב. האם חופה קונה?

א. ויצאה והיתה — מקיש הויה ליציאה, מה יציאה בשטר אף הויה נמי בשטר.
[ואין ללמוד בקל וחומר מכסף שאינו מוציא ומכניס, שטר שמוציא בדין שיכניס — שיש לפרוץ מה

לכסף שכן פודים בו הקדש ומעשר שני. ואין ללמוד מכסף וביאה בצד השהו — כי יש לפרוך מה לאלו שכן הנאתם מרובה, תאמר בשטר].

ב. אמר רב הונא: חופה קונה מקל וחומר. והסיק אביי לפרש דבריו, ומה כסף שאינו גומר אחר כסף — קונה, חופה שגומרת אחר כסף אינו דין שתקנה. ואף על פי שיש לפרוך מה לכסף שכן פודים בו הקדשות ומעשר, אך יש להוכיח משטר וביאה, וחזר הדין. ורבא השיב על דבריו, ששלש דרכים שנינו ולא ארבעה. ועוד, אין ללמוד חופה שלא על ידי קדושין מחופה שע"י קדושין.

א. כתבו התוס' שה'קל וחומר' שעשה רב הונא אינו נכון אלא לרבי טרפון, אבל חכמים סוברים (וכך קיימא לן), שאומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון' אפילו כאשר ייפרך הק"ו, הלכך אין ללמוד שחופה תעשה תחילת קנין ממה שגומרת. וכן דעת רבי יהודאי גאון ב'הלכות פסוקות' שאין חופה קונה (מובא ברמב"ן. וכן הובא ברשב"א בשם בה"ג, ונטה לדבריו. וכן פסק רבנו תם בספר הישר כא כב ומובא גם בתוס' יבמות נו: וכן דעת רוב הפוסקים). ויש אומרים שאפילו לחכמים אפשר שחופה קונה ב'מה הצד' מכסף שטר וביאה. וכן יש מהראשונים שחששו להלכה שמא חופה קונה (רבנו חננאל. ונראה שכן הסכים הר"ף, שלכך סתם ולא הוכיח הלכה זו, וכדרכו בכל מקום לסתום הספקות. (רמב"ן). וכתב הרשב"א בחידושו ובתשובה (ח"א אריט) לחוש לדעה זו. ויש מדייקים כן גם מרש"י (ע' שער המלך אישות י, ב'חופת חתנים'). וכן הובאה דעה זו בטור אה"ע כו. ואולם אם היתה נדה באותה שעה יש מקום לומר שאין חוששים לקדושין. ע' פתחי תשובה כו סק"ג).

ב. נחלקו הדעות האם לרב הונא החופה קונה וגומרת כאחת, שעושה אירוסין ונישואין (מהרש"א, וכן נטה הפני-יהושע), או שמא אין החופה עושה אלא אירוסין (עתור"י הזקן) וצריכה כניסה נוספת לחופה לשם נישואין (ים של שלמה). ובתוס' הרא"ש מבואר שאין סברא שתועיל חופה אחר חופה, דמאי אולמה חופה שניה מראשונה, אלא או שתעשה נישואין מיד, או שאינה נשואה אלא בביאה לאחר החופה. (וע' 'חופת חתנים' לבעל השער-המלך, מובא בפתחי תשובה כו סק"ג; מרומי שדה אילת השחר וברכת אברהם כאן).

ג. אין חילוק בדין 'חופה קונה' בין בתולה לאלמנה. (עפ"י חזון איש סג, יח — דלא כספק השעה"מ. ע' פ"ת כו ס"ג ג-ד).

ח. א. כיצד מקדשים בכסף?

ב. נתן הוא ואמרה היא — מה הדין? ומה הדין כאשר נתנה היא?

ג. נתן לה כסף ואמר לה 'הרי את מקודשת' ולא אמר 'לי' — מה הדין?

ד. אמר לה 'הריני אישך' וכדו' — מה הדין? וכן בגירושין — 'איני אישך' וכדו'?

א. כיצד בכסף? נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה: הרי את מקודשת לי, הרי את מאורסת לי, הרי את לי לאינתו — הרי זו מקודשת. (והוא הדין 'התקדשי לי...'. וכדלהלן יט: ועוד).

א. לדברי בעל העיטור, אין אשה מתקדשת בקרקע או בכל דבר המחובר לקרקע בתורת קידושי כסף, שהוקשו קידושין לגירושין. ודעת הרשב"א בחידושו (ב. ובתשובה (ח"א אלף רכו) שבתורת קידושי שטר בלבד אינה מקודשת, אבל קידושי כסף שייכים אף בקרקע. (וכ"כ בתשובה אלף רלג, וכן נקטו בפשטות התוס' (ד"ה שכן פודין), שכשר לקדש בקרקע בתורת כסף. וכן פסק בית שמואל כו סק"א. וכן נקט למעשה הרדב"ז בתשובה (ח"ז מב. ומובא בשו"ת רב פעלים ח"א

אה"ע ו, שאם קבלה קדושין מאחר אין חוששים לכך. וע"ע באורך בחדושי מהרי"ט ובקובץ שעורים לעיל ב. עוד בענין קידושי כסף האם הוקשו לגט — ע' פתחי תשובה כו בשם מהרי"ל; שו"ת חת"ס פב קא; הגהות הרד"ל על הרא"ש, ריש מסכתין; רב פעלים ח"א אה"ע ו; מנחת שלמה ח"א עד ד"ה ברם הא). ובתשובה אחרת (תר) כתב הרשב"א ששטר קדושין כשר במחובר. (וע' אה"ע לב. ע"ע: הגהות הב"ח על הר"ן ריש מסכתין; אבי עזרי אישות ג, א).

הגרנ"ט (סי' צא במהדורת אורייתא) פירש שלא אמר בעל העיטור אלא באופן שכסף הקדושין מגיע לאשה בתורת נתינה בעלמא [וכגון זרק קדושין ברה"ר קרוב לאשה ולא הגיעו לרשותה], בזה הוקשו הקדושין לגט [ואם זרק לה עציץ נקוב שנידון כמחובר — אינה מקודשת], אבל כל שזוכה בכסף הקדושין בתורת קנין, מקודשת בין בקרקע בין במטלטלין. (וחידושו שמועילה נתינה ללא זכיה צ"ע, הלא נראה שבקנין כסף בעלמא צריך זכיה, כדמשמע בב"ק ע: שאם נתחייב מיתה בזמן שזכה בכסף, הואיל ופטור מלשלם לו הכסף בחזרה לא קנה. ואילו היה די במעשה נתינה אין סברא להצריך כסף החוזר בדין. וכן נראה מבוואר בתוס' להלן (יט. ד"ה אומר) שבכסף קדושין צריך זכיה ואין די בנתינה גרידא. וכן הניח כדבר פשוט בקובץ שעורים (ט). ע"ע שיעורי רי"מ שורקין ט).

ב. יש אומרים שיש להוסיף באמירת הקדושין 'כדת משה וישראל'. וכן נוהגים לכתחילה. וכן נוהגים לקדש בטבעת, ויש להם מקור בתיקוני הזוהר. (מובא ברמ"א אה"ע כו, א).

יש שכתב שאין מקדשים במטבע לכתחילה (בית שמואל כו סק"א לא סק"ה עפ"י המרדכי). ויש מפקפקים בזה (ע' אבני מלואים כו, מובא בפ"ת שם. וכן בערוך השלחן (שם ג) דחה זאת מכל וכל).

ג. יש מהאחרונים שכתבו שהאמירה היא חלק ממעשה הקדושין [וקיים דין 'דיבור' בקדושין], ואינה גילוי דעת ובירור על המעשה גרידא. (ע' תורת גטין (קמא). והולך לשיטתו בנתיבות המשפט רמד); אבני מלואים לה סק"ט. ויש להעיר גם מתוס' נדרים ו: ד"ה או דלמא). ויש חולקים. (ע' חדושי הגרש"ק נדרים ו; זכר יצחק יג ד"ה ועתה). וע"ע: ברכת שמואל א ב; מכתבים שבסוף חדושי ר' שלמה היימן א-ב; (אחיעזר ח"ג סח); אבני נזר אה"ע תא; שיעורי רי"מ שורקין אות ב; שערי שמועות ב; אילת השחר כאן ד"ה מיל').

ב. נתן הוא ואמרה היא — לפי לשון אחת בגמרא, אינה מקודשת, הרי זה כנתנה ואמרה היא. ולפי לשון אחרת — ספק הוא, וחוששים מדרבנן.

א. יש אומרים שהספק אינו אלא מדרבנן, אבל מדאורייתא אינה מקודשת. וי"א להפך, שמדאורייתא ודאי מקודשת אלא חכמים חששו. ויש אומרים שהספק מדאורייתא ואעפ"י כ' אין חוששים לקידושין אלא מדרבנן, אם משום שספקא דאורייתא לקולא מדין תורה, או משום שמעמידים אותה על חזקתה הראשונה.

ב. בהסבר הספק, יש מפרשים שהשאלה היא האם זה בכלל כי יקח כיון שהוא הנותן, או שמא כיון שהיא אמרה ולא הוא, אין כאן לקיחה גמורה שלו. ויש מפרשים שהספק הוא כיצד לפרש את שתיקתו, אם כהסכמה על דבריה או שמא נתן לה בתורת מתנה. סברא נוספת: כיון שלא אמר בפירוש, שמא חסרה עדות ראייה, אעפ"י שכוונתו ידועה לנו. וישנה דעה הסוברת שהספק בגמרא מדבר כשאמרה לאחר שנתן לה הקידושין, אבל אם אמרה מקודם — מקודשת. והר"ן דחה פירוש זה).

ג. כתב הרמ"ה: נתן הוא ואמרה היא ואמר 'הן' — מקודשת. ויש תולים דין זה בשיטות הראשונים בפירוש הסוגיא.

ד. היה מדבר עמה על עסקי קידושין ונתן לה כסף ואמרה היא 'הריני מקודשת לך' — יש אומרים שמקודשת ויש אומרים שגם באופן זה אמור הספק. נתנה היא ואמרה הריני מקודשת לך / מאורסת לך / לך לאשה — אינה מקודשת, נתנה היא ואמר הוא הרי את מקודשת לי — התוס' והראב"ד כתבו שבאדם חשוב מקודשת, באותה הנאה שהוא נותן לה במה שהוא מקבל ממנה. ואולם הרמב"ם (אישות ג, ב) הרי"ף הרמב"ן והרשב"א חולקים וסוברים שאינה מקודשת [ומסתבר אפילו היו עסקים בענין הקידושין. שו"ת הרשב"א תרי"ג], מלבד אם יאמר לה התקדשי לי בשכר זה שאקבל ממך מתנה, ואותו שכר שווה לה פרוטה, שאדם חשוב הוא, נמצא שנתן הוא ואמר הוא. ויש אומרים אפילו אמר לה זאת לאחר שנתנה לו (כן משמע ברמב"ם). ויש חולקים (רי"ף. ע' שו"ת הרשב"א תרי"ג).

ובה"ג כתב: נתנה היא ואמר הוא — ספק. וכתב הרשב"א (בתשובה תרי"ג) שלמעשה יש לחוש בדבר, אף כי לפי פשט הסוגיא נראה שאינה מקודשת.

ג. מבואר מדברי רב פפא ואביי בסוגיתנו, שאם נוקטים 'ידים שאין מוכיחות הויין ידים', הנותן כסף לאשה ואומר הרי את מקודשת — מקודשת. ואם לא הויין ידים (וכן סוברים רבא ורב פפא. ע' נדרים ה) — אינה מקודשת.

א. התוס' כתבו על פי הסוגיא בנדרים, שלשון זו היא בגדר 'ידים שאין מוכיחות כלל', כי אדם עשוי לקדש אשה לחברו. אבל בידים מוכיחות קצת, סובר שמואל הויין ידים. ב. הרמב"ן כתב שלהלכה אנו נוקטים ידים שאין מוכיחות לא הויין ידים, ונקט לעיקר שאין חוששים לקדושין אף לא להצריך גט מספק. וכן נקטו הריטב"א והרא"ש (בשו"ת לה, ה) והתשב"ץ (ח"א כג) והטור ובית יוסף. וכן פסק בשלחן ערוך (כו, ד). וכתב הרמ"א שכן עיקר. אך הרשב"א בתשובותיו כתב (ח"א תשע"ד ונכפל בס' א"ד, ובמיוחסות לרמב"ן קל) למעשה להצריכה גט. והביא הרמ"א (כו, ד) דעת המחמירים להצריכה גט. וכן נקט הב"ח. וכתבו פוסקים שבמקום ריעותא נוספת בקדושין וכד' יש להקל (ע' ח"מ ב"ש פ"ת שם). ואם הם מודים שהיתה כוונתם להתקדש זל"ז — יש להחמיר (ב"ש בשם מהר"י לבית הלוי). וע"ע באריכות בשו"ת הריטב"א רח. וע"ע נוב"ק אה"ע נט. ג. בקידושי ביאה, נקט הגרעק"א (ב). בסברא שאין צריך לומר 'לי'. והקשה על דיוק לשון רש"י.

ד. נתן לה כסף ואמר: 'הריני נותנו לך בתורת קדושין' — כתב הריב"ש (בתשובה רסו) שאין זה בגדר 'יד', כי דיבור שלם הוא, וכבר נראה מתוך לשונו שהוא המקדש והיא המתקדשת. ואילו בתשובת הרשב"א (ח"א תשע"ד ועוד) נראה שהרי זה בגדר 'ידים שאין מוכיחות' ולשמואל אינה מקודשת. וע' גם בדרכי משה אה"ע כו. וכן נקט הרדב"ז (בשו"ת ח"ג תתקלז) במעשה שאמר אחד 'הרי זה קידושין' — שאינה מקודשת, ואפילו הרשב"א שהצריך גט ב'הרי את מקודשת' מודה כאן, כי מלבד שאין במשמע שמקדשה לעצמו גם אין משמעות שמקדשה עתה, שאפשר שנתקדשה מקודם ואלו הם קידושיה. (ועע"ש בח"ד אלף קצט. ודומה לזה כתב בתשב"ץ (ח"א כג, הובא ביתה יוסף כז) בנתן טבעת לאב ואמר לו טבעת זו קדושין לבתך).

ה. היה מדבר עמה על עסקי קידושיה, ונתן לה ולא אמר 'לי' — מקודשת ודאי. (עפ"י הגהות מרדכי סוף גטין; אה"ע כו, ד; שו"ת הרדב"ז ח"א רצה). יש מי שכתב שאם היו שדוכין ביניהם — מקודשת ללא אמירת 'לי'. ויש מי שחולק (ע' שו"ת

בית שמואל כז סק"ד; אבני מילואים (שם).
וכן אם הכינו עצמם לנישואין ועומדים תחת החופה, אף על פי שלא אמר 'לי' — הריהי מקודשת לו. (ערוך השלחן כז, א).

ד. אמר שמואל: נתן לה כסף ושוה כסף ואמר לה: 'הריני אישך' 'הריני בעליך' 'הריני ארוסיך' — אין כאן בית מיחוש. (כי יקח — ולא שיקח את עצמו). וכן בגירושין: 'איני אישך' / 'בעליך' / 'ארוסיך' — אין כאן בית מיחוש. (ושלחה — ולא שישלח את עצמו).

כתב הרא"ש, וכן נפסק בשלחן ערוך (כז, ו): אפילו עסוקים בענין קידושין, כל שאמר 'הריני אישך' — אינה מקודשת. ורבנו ירוחם (מובא בבית שמואל שם) חושש בזה. והכריע הבית-שמואל (קלו סק"ב) שהעיקר כהשלחן-ערוך. (וע"ע משיב דבר ח"ד ל). ולענין גט הביא השלחן-ערוך (קלו) את שתי הדעות. (ע' בית שמואל שם).

דף ו

ט. א. אלו לשונות מועילות בקידושין, ואלו לשונות נסתפקו בהן בגמרא?
ב. היה מדבר עם האשה על עיסקי קידושיה, ונתן לה כסף בשתיקה או בלשון שאינה טובה — מה הדין? וכן בגירושין.

א. הרי את מאורסת לי, הרי את לי לאשה, הרי את אשתי / קנויה לי / שלי / ברשותי / זקוקה לי — מקודשת. וכן האומר 'הרי את לקוחתי' — מקודשת, שנאמר כי יקח איש אשה.

א. לדעת הר"ן (ומובא בב"י וברמ"א כז, ב). וכן הוכיח הנצי"ב מדברי רש"י בד"ה במאי, כשאומר 'הרי את לקוחתי' / קנויה לי' וכו' — אינה מקודשת אלא כשהיו עסוקין באותו ענין או שאמרה לשם קדושין קבלתי. ואולם ב'הרי את אשתי', כל שאין ידוע לנו שאינה מבינה — מקודשת, כדין 'הרי את מקודשת לי'. (עפ"י ט"ו שם סק"ג). ויש אומרים שיכולה האשה לומר לא נתכוונתי לקדושין או לא הבנתי [והרי זה ספק קדושין]. ויש חולקים. (ע"ש בחלקת מחוקק בית שמואל ובהגר"א; נוב"ק אה"ע נט; מהרי"ט).

ב. יש מי שכתב ש'הרי את שלי' אינו לשון-קדושין טוב בזמן הזה שרגילים להתקשר בקשרי שידוכין קודם הקדושין והיא נקראת כלה שלו והוא חתנה עד שלא נתקדשו, על כן אין שום משמעות על קידושין באמירת 'הרי את שלי'. (עפ"י משיב דבר ח"ד כט).

הרי את מיוחדת לי / מיועדת לי / עזרתי / נגדתי / עצורתי / צלעתי / סגורתי / תחתי / תפושתי — הרי אלו לשונות מסופקים. והעמידו כשהיו עסוקים באותו ענין, ואילו היה נותן לה בשתיקה היתה מקודשת [כרבי יוסי], אלא שבלשונות הללו יש להסתפק אם לקידושין אמר לה או שמא למלאכה אמר לה. (אבל אם לא עסקו באותו ענין ואמר לה לשונות אלו, אפילו אם לפי האמת הן לשונות קידושין, הלא אפשר שלא הבינה כלל שלקידושין נתכוין הלכך אינה מקודשת). ועלו הספקות ב'תיקו'. אפילו אמרו האישה והאשה שנתכוונו לקדושין, [וכן העדים. תלמיד הרשב"א] — אין כאן קידושי ודאי, מפני שחסרה עדות ברורה על הקדושין, אלא אם אמרו לפני כן לעדים שבמלים אלו יתכוונו לקדושין. (עפ"י ר"י הוקן ועוד. ואפשר שאין הדבר מוסכם — ע' רמ"א אה"ע כז, ג בשם תשו' מיימוניות. ואולם החלקת-מחוקק ובית שמואל השיגו על דבריו. עוד בדברי הרמ"א ע' באחיעזר ח"ג סה; כתבים ותשובות שבסוף חדושי ר"ש היימן א-ב).

וכשאינם עסוקים באותו ענין, כתב הר"ן שאם אומרת שנתכוונה לקידושין — הרי זו ספק מקודשת. ויש חולקים (ע' בית שמואל כו סק"א בדעת הרמב"ם והרא"ש, וכן כתב להוכיח מהגמרא).

האומר 'הרי את חרופתי' — ביהודה מקודשת, שכן ביהודה קוראים לארוסה חרופה.

א. בשאר מקומות אין לשון 'חרופתי' מועיל. וכמאן דאמר 'שפחה נחרפת' האמורה בתורה היא שפחה כנענית שאין תופסים בה קידושין, אבל לפי דעה אחרת מדובר בחציה שפחה חציה בת חורין וקדושין תופסין בה. (עפ"י רש"י ותוס'). ונקט הר"ן להלכה שהיא ספק מקודשת [אעפ"י דקיימא לן בחציה שפחה וחציה בת חורין הכתוב מדבר], ודלא כמשמעות לשון הרמב"ם שמקודשת.

ב. יש אומרים (עפ"י הרא"ש) שאפילו ביהודה יכולה האשה לומר לא נתכוונתי לקדושין.

ג. יש אומרים ש'הרי את נשואתי' גם כן הוא ספק קדושין. ויש אומרים שאינן קדושין כלל, עכ"פ כשאין עסוקים באותו ענין. (ע' אה"ע כז, ג בב"י רמ"א ח"מ וב"ש).

נתן לה 'בשביל אהבה וחבה' או שאמר לה 'הרי את אהובתי' — יש מי שכתב שהרי זה כלשונות המסופקים. (עפ"י תשובת מהר"ם, מובאת במרדכי תקנא; רמ"א כז, ג וחלקת מחוקק שם).

ד. נתן טבעת לאב ואמר לו 'הרי אתה חמי' — אינה מקודשת. (הגהות אלפסי, מובא בדרכי משה אה"ע כז).

ב. היה מדבר עם האשה על עסקי קידושיה ונתן לה קידושיה — רבי יוסי אומר: דיו. רבי יהודה אומר: צריך לפרש שנתן לה לשם קידושין. וכן הדין בגירושין. ופירש רב יהודה בשם שמואל, וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא: והוא שעסוקין באותו ענין. וכן אמר רבי. רבי אלעזר בן רבי שמעון אומר: אף על פי שאין עסוקין באותו ענין. ופירש אביי, מענין לענין באותו ענין. כלומר פסקו לדבר בקידושין ממש והיו מדברים בדברים אחרים מצרכי זיווגם (רש"י).

אמר רב הונא אמר שמואל: הלכה כרבי יוסי.

א. הרמב"ם פסק כרבי יוסי, כדברי שמואל. ומשמע שצריך שיהיו עסוקים באותו ענין ממש, כדברי רבי שהלכה כמותו מחברו. (עפ"י ר"ן ועוד). וכן נראית דעת הר"ף והרא"ש והעיטור (עפ"י בית יוסף אה"ע כז. וכן כתב מהר"ק (סוס"י קע) בשם כל הפוסקים מלבד מהר"ם). ואילו הרשב"א כתב, אפילו מענין לענין באותו ענין מקודשת. וכן נראה מתשובת מהר"ם (המובאת במרדכי ספ"ב ובתשובות מיימוניות אישות ד) ומובא ברמ"א (כז, א). ויש אומרים כן אף בדעת הרמב"ם והר"ף. (ע' תו"ט מעשר שני ד, ז; שו"ת רב פעלים ח"ד אה"ע א).

ב. לדברי הכסף-משנה צריך שהאשה תגלה דעתה בדיבור שהיא מתרצית לקידושין, אבל עסקו באותו ענין ונתן לה כסף וקבלה בשתיקה, אין הוכחה שלשם קדושין הוא. ואין כן דעת שאר פוסקים (ע' לחם משנה אישות ג, ה; רמ"א כז, א ובית שמואל סק"ו; באר היטב כח סקט"ז; רב פעלים ח"ד אה"ע א).

ג. היו מדברים על עסקי קדושין והלכו למקום אחר וקידשה שם בשתיקה — נראה שההלכה אינה מהוה הפסק, כיון שהלכו בשביל דבר זה, והרי זה כאילו המשיכו לדבר באותו ענין (עפ"י זכר יצחק יח).

הרדב"ז (בשו"ת ח"ד אלף קצט) נקט שאם יצא כדי להביא עדים — אינה מקודשת, שהפסיק הענין, אלא אם כן פירש מראש שהולך להביא עדים לקדשה, שאז יש ידים מוכיחות. (וע"ע באר היטב כז סק"ז).

אופן נוסף של 'עסקין באותו ענין' — ע' בשו"ת שבט הלוי ח"ו סוס"י ר.
ד. עדים שראו את הנתינה ולא ראו שהיו מדברים מקודם בענין הקדושין, אפילו אם אמר להם עד אחד שדיברו — אינה מקודשת, שאין כאן עדים על חלות הקדושין (וכר יצחק יח). אבל אם יש שני עדים על כך, אפילו אינם עדי המעשה — מקודשת. כ"מ במהר"ם המובא במרדכי תקכ"א ובש"פ, ע"ש).
ה. אפילו לרבי יהודה שצריך לפרש, אין זה אלא לחומרא, אבל יש לחוש לקדושין אפילו לא פירש (עפ"י ט"ז).
מבואר בגמרא שהלשונות המסופקים, גם כשמדבר עמה על עסקי קידושה — ספק מקודשת, שמא לקידושין נתכוין שמא למלאכה.
כבר הובא לעיל שלדעת רוב הפוסקים, באמירת 'הריני אישך' אין בית מיחוש אפילו היו עסקים באותו ענין. ויש מי שחולק.

הלשונות המועילות ושאינן מועילות בגטי נשים ובשחרור עבדים — יתבאר אי"ה בגטין פה.

- י. א. המקדש במלוה או בהנאת מלוה — מה דינה?
ב. מתנה על מנת להחזיר — מה דינה לענין ההלכות השונות?
א. אמר אביי: המקדש במלוה אינה מקודשת. בהנאת מלוה — מקודשת, ואסור לעשות כן מפני הערמת רבית. ופירשו שהרויח לה זמן הלואה, שהיא הנאה השווה לה פרוטה. ונראה הדבר כרבית, כאילו נתנה למלוה פרוטה בעד הארכת זמן הלואה.
א. רש"י מפרש מקדש במלוה אינה מקודשת, לפי שמקדשה במעות והן אינן שלו, שהמלוה להוצאה ניתנה. [ואפילו עדיין המעות קיימות אצלה. ויש אומרים בדעת הרמב"ם דוקא אם הוציאתן. ע' בית שמואל כח סקי"ט ופ"ת]. ובמקום אחר כתב רש"י, אפילו קידשה במחילת מלוה אינה מקודשת, ואינו דומה למקדש בהנאת מחילת ההלואה שמקודשת. ויש חולקים וסוברים שבמחילת מלוה מקודשת. ויש אומרים לאידך גיסא; אף בהנאת מחילה אינה מקודשת כי דעתה על המעות. ורק בהרווחת זמן אמרו שמקודשת.
ולדעת ר"ח ורמב"ם אינה מקודשת אלא כשמקדשה בהנאה בעת שמלוה לה, אבל לא בהרווחת זמן של הלואה הקיימת משכבר. ומשמע ברמב"ם שהוא דין מסוים בקידושין, אבל במכירת קרקע אפשר לעשות קנין בהארכת מלוה קיימת. [ואין חילוק אם היתה ההלואה שלו או של אחר, כל שהרויח לה זמן ההלואה ומקדשה באותה הנאה — לפרש"י ושאר מפרשים מקודשת, ולפירוש הרמב"ם אינה מקודשת אלא אם מרויח לה הזמן בשעת הלואה. ואף על פי שנראה להלכה כהרמב"ם, יש לחוש למעשה לכל הפירושים. שו"ת הרדב"ז ח"ז לט].
ב. האומר לאשה הריני חייב לך מנה בקנין והתקדשי לי בו — אינה מקודשת. וכן במכר — לא קנה. (רמב"ן ח:).
ג. רש"י מפרש הסיפא, שהיתה חייבת לו מעות והאריך לה זמן הלואתה בקידושה. ואינה רבית גמורה מפני שלא קצץ לה ולא נטל ממנה דבר. והתוס' חולקים וסוברים שכגון זה רבית גמורה היא, כאילו נתנה לו פרוטה ממש. אלא כגון שהיתה חייבת מעות לאחר ובא זה ונתן למלוה פרוטה להאריך לה הזמן, וקידשה בהנאה זו. והוא הדין אם עשה כן בתחילת

ההלואה, שהמקדש נותן פרוטה למלוה להלוות לה מעות ובאותה פרוטה נתקדשה לו).

ב. הסיק רב אשי, וכן מסר רב הונא מר בנו של רב נחמיה בשם רבא: מתנה על מנת להחזיר מועילה לכל דבר חוץ מלקידושי אשה. שהאומר הילך מנה על מנת שתחזירהו לי, במכר — קנה, בפדיון הבן — בנו פדוי, בתרומה — יצא ידי נתינה [אלא שאסור לעשות כן מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, שבשכר החזרתו יתן לו שאר תרומותיו. וכן בפדיון הבן אסור לעשות כן מאותה סיבה. ראשונים]. וכן באתרוג, האומר הילך אתרוג זה על מנת שתחזירהו לי, נטלו והחזירו — יצא. ואולם אשה אינה מתקדשת בכסף קידושין שקיבלתו על מנת להחזיר, לפי שאין אשה נקנית בחליפין. א. התוס' כתבו שהיא גזרה דרבנן, משום שדומה לחליפין החוזרים, הלכך הפקיעו חכמים לקידושין ממנה. ויש אומרים שלא הפקיעו הקדושין אלא מדרבנן החמירו שלא תיחשב מקודשת. והרמב"ם מפרש שהוא דין דאורייתא מעיקר הדין, לפי שאינה נהנית מגוף החפץ שנתן לה.

ב. נחלקו דעות הראשונים האם במתנה על מנת להחזיר צריך תנאי כפול כבשאר תנאים, או שמא כיון שאומדנא מוכחת היא שאינו נותן אלא על מנת להחזיר, מועיל התנאי אף ללא הכפלותו.

ג. רשאי הכהן שלא לקבל פדיון הבן עד שינתן לו בלא תנאי. ומה שאמרו שמועילה מתנה על מנת להחזיר בפדיון, היינו דוקא מדעת הכהן. (עפ"י חזון איש אה"ע קמה, לדף כט:).

ד. חמץ בפסח, החמירו בו בנותן מתנה לנכרי על מנת להחזיר. (עפ"י הגהות מיימוניות שבת פ"ו. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"א רמ).

דף ז

יא. מה דין קידושי כסף במקרים דלהלן?

א. האשה שאמרה 'תן מנה לפלוני ואתקדש לך'. [קידושין מדין 'ערב'].

ב. אמר לה: 'הילך מנה והתקדשי לפלוני'. [קידושין מדין 'עבד כנעני'].

ג. אמרה: 'תן מנה לפלוני ואתקדש לו'. [מדין שניהם].

ד. אמרה: 'הילך מנה ואתקדש לך'.

ה. מה דין כל אלו במכירת קרקע.

א. 'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לך' — מקודשת מדין ערב, שאעפ"י שלא הגיעה הנאה לידו משעבד עצמו, וכך אשה זו.

א. לדברי הריטב"א צריך לומר לה בפרוש 'הרי את מקודשת לי באותה הנאה שהגיעה אליך

במה שנתתי מנה לפלוני על פיך'. ומדברי כמה ראשונים מבואר שאין צריך לפרש.

ב. יש מי שסובר שאינה מקודשת אלא כאשר היא מקבלת הנאה ממשית בכך, כגון שמוטל

עליה לתת לאותו אדם סכום מסוים, ועל ידי שזה נותן לו — היא נשכרת. (מרדכי תקיב.

ומסתימת הפוסקים אין נראה כן — ע' באבני מילואים לו,ה).

ג. יש סוברים שהוא הדין באומרת 'הלוה מנה לפלוני ואתקדש לך' — מקודשת (עפ"י ריטב"א;

רשב"א; רמ"א אה"ע כט,ב. וע' רמב"ן להלן יט. 'תן זכות שיש לך במשכונני ואתקדש אני לך' —

מקודשת).

ד. יש אומרים שגם ללא אמירתה 'ואקדש אני לך' — מקודשת (ע' בית שמואל כט,ה בשם מהרש"ל; פ"ת שם; ב"ש ל,יג; שער המלך — אישות ה,כא בשם מוהר"א ששון).
ה. גם בקדושי האב לבתו קיים דין זה, שאם אמר האב לאחר, תן מנה לפלוני ותתקדש בתי לך — מקודשת מדין ערב. (עפ"י ראשונים יט. ריטב"א מד).
ו. כתב בתורא"ש (יט:), אין שייך דין ערב בקידושי שטר, כיון שאינו נהנה כלום בקבלת השטר. (ולכאורה יש לשמוע מדברי תורי"ד שם שאף בקבלת שטר שייך דין 'ערב'. וי"ל).

ב. 'הילך מנה והתקדשי לפלוני' — מקודשת מדין 'עבד כנעני', שמצינו שיכולים אחרים ליתן כסף לאדונו ובכך הוא קונה את עצמו, אעפ"י שהעבד אינו חסר מאומה, ואף זה כן.
א. מדברי רש"י משמע שאינה מתקדשת אלא כשעשה כן בשליחות זה שמתקדשת לו. או אפשר אף באופן שגילה דעתו מעיקרא ונתרצה לקדשה, וכפי שכתב רבנו חננאל. ובעל העיטור כתב, אפילו לא הודיעו לו אלא לאחר מעשה ונתרצה בעדים — מקודשת. ואין כן דעת הרשב"א.
ב. הרמב"ם (אישות ה,כב) כתב שחזר זה שנתקדשה לו ואמר לה הרי את מקודשת לי בהנאה זו הבאה לך בגללי. והרשב"א נטה מדבריו.

ג. 'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לו' — מקודשת מדין שניהם; מערב למדנו שמשעבד עצמו ללא קבלת הנאה בעצמו, ומעבד כנעני למדנו שקונה ללא שחסר כלום.
א. הוא הדין באומרת תן מנה לפלוני ואתקדש לפלוני אחר. (תורי"ד).
ב. גם בזה כתב הרמב"ם (ה,כא) כמו בדין עבד כנעני, שאמר לה זה שנתקדשה לו, הרי את מקודשת לי בהנאת מתנה זו שקבלתי ברצונך. והרשב"א פקפק בדבר.

ד. 'הילך מנה ואקדש לך' — רבא נסתפק. ומר זוטרא בשם רב פפא אמר: מקודשת. וביאר מר זוטרא, מדובר באדם חשוב (שאינו רגיל לקבל מתנות. רש"י), שבאותה הנאה שיש לה בכך שהוא מקבל מתנה ממנה, גמרה ומקדשת עצמה.
א. נחלקו הראשונים ז"ל, האם צריך לומר לה בפירוש [קודם נתינתה, ויש אומרים אף לאחר מכן יכול לומר] התקדשי לי בשכר זה שאקבל ממך מתנה, או שמא אין צריך. (ע' לעיל ה:).
ב. מבואר מדברי הרשב"א ועוד, שרבא מסתפק שמא לא חלו הקדושים אפילו באדם חשוב.
ג. יש מי שסובר שצריך שתתן יותר מפרוטה, אבל אם נותנת פרוטה — אין הנאת נתינתה שוה פרוטה (ע' טיב קדושים; פתחי תשובה כז,ט). ואין הדבר ברור (ע' ב"ח קצא).

ה. נאמר בשם רבא: כשם שאפשר לקדש מדין ערב ומדין עבד כנעני ומדין שניהם, כך לענין מכירת ממון.

א. יש מצדדים בדעת הרמב"ם שלא אמר רבא אלא לענין דין 'ערב' [ואפשר שלגירסת הרמב"ם מימרת רבא באה מיד לאחר דין ערב], אבל מדין 'עבד כנעני' אין למדים אלא לקידושים [שנלמדו זה מזה בגזרה שוה דלה לה] ולא למכר, וממילא גם ב'תן מנה לפלוני ואתקדש אני לו', כגון זה במכר לא קנה. (עפ"י ר"ן; כסף משנה — מכירה א.ו. וע' גם אור שמח — אישות

ה, כד, ומהרי"ט (הל' בכורות פ"ה) הקשה על כך מכמה מקומות. ובשו"ת פרי יצחק (ח"ב סה, יט) יישב. וכתב שם (אות כא) שלענין קנין כסף בלבד אין מועיל להרמב"ם, אבל מועיל לעשות קנין חליפין מדין 'עבד כנעני', כגון סודר הניתן על ידי העדים ולא ע"י הלוקח, מועיל לעשות בו קנין).
ב. יש אומרים שאף בנכרי מועיל קנין מדין 'עבד כנעני' (עפ"י מחנה אפרים — שלוחין ושותפין טו; קצות החשן קכג סק"ה). ויש חולקים, לפי שמועיל מדין שליחות ואין שליחות לנכרי. (ע' בחדושי הגר"ח ריש הלכות מלוה ולוה).
ג. הרמב"ן צדד לומר (עפ"י רש"י) שמא דין נתינה לאדם חשוב אינו אלא בקידושין, מפני שיש לאשה הנאה נוספת, שהיא חפצה בנישואי אדם כזה, אבל במכר, אין אדם מקנה שדהו לאדם חשוב בשכר קבלת מתנה ממנו. או שמא גם בדין זה אין חילוק בין קדושין למכר. ומדברי רבנו חננאל מבואר שאפילו במטלטלין יועיל קנין כזה, מדין 'חליפין'.
והרמב"ן הקשה על כך והרשב"א יישב).

יב. מה דין הקדושין באופנים הבאים:

- א. התקדשי לי לחצי.
  - ב. חציין מקודשת לי.
  - ג. קידש אשה לחצאין באופנים השונים.
  - ד. שתי בנותיך לשני בני בפרוטה.
  - ה. בתך ופרתך / בתך וקרקעך בפרוטה.
- א. אמר רבא: 'התקדשי לי לחצי' — מקודשת.
- הרשב"א כתב שאם מפרש לחצי ולא לכולי — אינה מקודשת, שהרי נאמר איש — ולא חצי איש. ואילו הראב"ד סובר שאיש בא למעט דבר אחר, הלכך בכל אופן מקודשת.

ב. 'חציין מקודשת לי' — אינה מקודשת. אשה אמרה תורה, ולא חצי אשה. (ואין זה דומה ל'התקדשי לחצי', שיש לפרש דבריו שאומר לה אם ארצה לישא אחרת — אשא, אבל באשה אין הדבר אפשרי).

ג. רבא שאל: 'חציין בחצי פרוטה וחציין בחצי פרוטה' — מהו. ואם תמצי לומר מונה והולך הוא ואין זה כמקדש חצי אשה, 'חציין בפרוטה וחציין בפרוטה' מהו, שמא כיון שאמר לה בפרוטה ופרוטה — אין זה מונה והולך. ואת"ל כל ביומו מונה והולך הוא, 'חציין בפרוטה היום וחציין בפרוטה למחר' מהו, כיון שאמר לה 'למחר' הפסיק הדברים, או שמא כך אמר לה, יתחילו הקדושין מעכשו ולא ייגמרו עד למחר. 'שני חציין בפרוטה' מהו — כאן ודאי בפעם אחת אמר, או שמא אין אשה מתקדשת לחצאין כלל. תיקו.

א. הרמב"ם פסק כדרכו כ'אם תמצי לומר', הלכך בשני האופנים הראשונים מקודשת, ובשנים האחרונים — ספק. והרשב"א נתקשה בסברתו, ונקט שבכולם ספק מקודשת. והרי"ף השמיט כל אלו הספקות.

ב. מבואר בתוס' שאם אמר לה בלשון קדושין, מיד כשאמר לה חציין בפרוטה פשטו קידושין בכולה, [כי במקרה זה אין דעת אחרת המעכבת, שהרי היא מסכמת להתקדש לו לגמרי], ואין אלו קידושין לחצאין כלל. לא נסתפקו בגמרא אלא כשאמר לה בלשון אחרת, כגון הרי את מאורסת, שאין אומרים בזה 'פשטה בכולה'.

נראה שיש מקום לומר בדעת הרי"ד (בד"ה הכא) שכל דבר תלוי בדעת אחרת, גם אם נתרצו שני הצדדים לקדש את כולה, אין אומרים 'פשטה בכלא'. ומובן היטב לפי מה שכתב במשך חכמה (ר"פ צו) שדין זה שאין אומרים 'פשטא' בדעת אחרת, נדרש מדברי הכתוב ואינו סברא בעלמא).
ג. לכאורה משמע בגמרא שהאומר יתחילו הקדושין עתה וייגמרו למחר — מקודשת. אך יתכן שאין הדבר מוסכם לכלל הדעות. (ע' חזו"א אה"ע סוסי"י נו).

ד. שאל רבא: 'שתי בנותיך לשני בני פרוטה' — מהו, אחר נותן ומקבל אנו הולכים, והרי יש כאן ממון, או שמא אחר האיש והאשה אנו הולכים ואין לכל אחד שוה פרוטה. תיקון.
כתבו התוס': דוקא בבנות קטנות שהאב זכאי בקידושיהן, אבל בגדולות שאין האב אלא כשליה בעלמא, ודאי צריך שוה פרוטה לכל אחת ואחת.
עוד כתבו התוס', 'בתר נותן' שאמרו — לאו דוקא, אלא בתר מקבל. ונראה לכאורה שלדעתם הוא הדין כששני אנשים נתנו פרוטה אחת לאב בעד שתי בנותיו, תלוי הדבר בספק שבגמרא, האם הולכים אחר האב המקבל או אחר הבנות המתקדשות. ואלם בתוס' רי"ד מבואר שבאופן זה אין לחוש לקדושין, רק כאן נסתפקו הואיל והאב נותן פרוטה משלו עבור בניו, מדין 'עבד כנעני', שמא הולכים אחר הנותן שהממון שלו, אבל שני אנשים המקדשים משלהם, ודאי כל אחד צריך ליתן פרוטה. ואפשר שגם התוס' סוברים כן.

ה. שאל רב פפא: 'בתך ופרתך בפרוטה' — מהו, בתך בחצי פרוטה וקרקעך בחצי פרוטה (ולא עשה כלום) או שמא בתך בפרוטה ופרתך במשיכה. תיקון. וכיוצא בזה נסתפק רב אשי ב'בתך וקרקעך' (ושונה מפרה שאינה נקנית בקנין כסף). והרי זה כ'אם תמצוי לומר' שב'בתך ופרתך' חלים הקדושין, בקרקע מהו. עפ"י תוס' ורשב"א ועוד).
יש אומרים שכל זה אמור כשמשך הפרה או החזיק בקרקע, אבל לא משך החזיק, ודאי כוונתו להקנות שניהם בפרוטה, ואינה מקודשת. וראוי להחמיר. (ריטב"א. ומובא במשנה למלך אישות ג, י ובפ"ת אה"ע לא, יא. ואילו בערוך השלחן (שם מ) פקפק בדבר מצד הסברא וכתב שמסתימת הפוסקים אין נראה כן).

דיני דיחוי בקרבנות — נתבארו בזבחים יב ובכריתות כו.

דפים ז — ח

- יג. א. המקדש בחפץ שאין שומתו ידועה וקצובה, מה הדין?
- ב. מה הדין בכגון זה בקנין עבד עברי ובפדיון הבן?
- ג. פדה את בנו בחפץ שאינו שוה חמש סלעים, והכהן אומר, לי שוה חפץ זה חמש סלעים — האם הבן פדוי? (ומה הדין כיוצא בזה בקדושי אשה בפחות משהו פרוטה, שהאשה אומרת לי הם שוים פרוטה)?
- ד. האם עבד עברי נקנה בחפץ שאינו שוה פרוטה? האם נקנה בחליפין?
- א. קידשה בשיראין וכד', ואמר לה התקדשי לי בהם כמו שהם [בין שוים הרבה בין מעט. ריטב"א] — לפי לשון אחת מקודשת ללא שומא, ובלבד שהם שוים פרוטה. ולפי לשון אחרת, לרבה אין צריך

שומא ולרב יוסף צריך שומא קודם הקדושיין. (שוה כסף ככסף, מה כסף קצוץ אף שוה כסף צריך שיהא קצוץ).

יש ראשונים שמפרשים 'דאמר לה בכל דהו' — שנתן סתם. (רשב"א, רא"ש).

אמר לה סכום מסוים שחפץ זה שוה, ואינו שוה כאותו הסכום — לדברי הכל אינה מקודשת. ואם הוברר שהיה שוה כאותו הסכום — לדברי רבה מקודשת ולדברי רב יוסף אינה מקודשת, כיון שלא שמאווהו מקודם והיא אינה בקיאה בשומא, לא סמכה דעתה מלכתחילה. ורצה רב יוסף להביא מקור לדבריו מהברייתות, ודחו הראיות.

הלכה שאין צריך שומא, בין שאמר 'בכל דהו' בין שנקב סכום. (להלן ט. ותוס'; אה"ע לא, א).

א. יש אומרים שדברים שלעתיים טועים בהערכתם בהפרש רב, כגון אבנים טובות ומרגליות, אם אמר לה ששויים כך וכך צריך שומא, דלא סמכה דעתה (עפ"י תוס' ורא"ש להלן ט בשיטת רבנו תם). ויש מי שאומר שאפילו קידשה בהם בסתם צריך שומא (ר"ן בד' ר"ת). ולכך נהגו לקדש בטבעת שאין בה אבן (תוס' שם; שלחן ערוך אה"ע לא, ב). גם נוהגים לשאול את העדים אם הטבעת שוה פרוטה, כדי שתדע הכלה שאין מקדשה אלא בשוה פרוטה. גם נוהגים לכסות פני הכלות הצנועות ואינן מקפידות במה מקדש אותן. (רמ"א שם, עפ"י תשובת הרשב"א).

ב. דבר ששומתו ידועה וקצובה, אף על פי שהאשה עצמה אינה יודעת, מודה רב יוסף שמקודשת, שזה דומה לכסף הקצוץ, ובלבד שאין חסרון של סמיכות דעת, כגון שאמר 'בכל דהו'. (כן נקט כדבר פשוט בנובי"ת אה"ע עה, ע"ש).

ב. משמע בגמרא שגם בקנין עבד עברי ובפדיון הבן נחלקו רבה ורב יוסף האם צריך שומא בחפץ שקונים או פודים בו.

א. מתוך דברי התוס' מבואר (וכן מפורש בתורא"ש), שגם לפי לשון ראשונה שטעמו של רב יוסף הוא משום סמיכות דעת, אף בפדיון הבן צריך לסמיכות דעת הכהן ובלאו הכי אין הבן פדוי. (והפני-יהושע תמה על טעם הדבר. וע' עצמות יוסף; קצות החשן רמג סק"ד; שערי ישר ה"כה).
ב. להלכה אין צריך שומא. ומשמע מסתימת הפוסקים שגם באבנים טובות ומרגליות שאפשר לטעות בהם הרבה הדין כן, ואין מחמירים לחוש לשיטת רבנו תם כשם שמחמירים בקדושי אשה. (עפ"י שבט הלוי ח"ט רכז).

ג. שוה כסף ככסף בקנין עבד עברי לכל דבר, ואין חילוק בין קרקע למטלטלין, שלא כבפדיון הבן והקדשות. (עפ"י להלן טו וראשונים; שו"ת הרדב"ח ח"ו מב).

ג. פדה בחפץ שאינו שוה חמש סלעים — אין הבן פדוי. ואם הכהן אומר זה שוה לי חמש סלעים — בנו פדוי [לרבה]. ודוקא כשבאמת נצרך וראוי לו יותר מלאחרים, כגון שהיה תלמיד חכם וצריך סודר על ראשו, אבל אדם בעלמא לא.

הרמב"ם השמיט חילוק זה. ופירש הבית-יוסף (יו"ד שה"ה), שהוא מפרש דברי הגמרא, שאין מועילה קבלת הכהן בחמש סלעים אלא בדבר שהוא שוה לפעמים חמש סלעים לאדם מסוים. וכן פסק בשלחן ערוך (ואעפ"י שאינו שוה לכהן עצמו. עט"ז). והש"ך פירש שבכל אופן מועילה קבלת הכהן, ואעפ"י שאינו שוה לכהן עצמו ולא לשום אדם.
[וכתב הש"ך שגירסת הרמב"ם בגמרא היתה (ככה"ג): 'ולא אמרן אלא גברא רבה כרב כהנא

דידע למחול'י. ואפשר שזה שהצריכו גברא רבה אינו אלא משום דין אונאה, שלא יישאר חיוב על הנותן להחזיר ההפרש, אבל הבן פדוי בכל אופן, אף במי שאינו גברא רבה (עפ"י בהג"א סו). או אפשר שבגברא רבה מועיל אף בסתם, כי יודע להבחין בין מחילה שאינה מועילה בפדיון הבן, ובין קבלה כפרעון, אבל הוא הדין בכל אדם, אם יאמר בפרוש שמקבלו כפרעון חמש סלעים — מועיל (עפ"י שערי ישר ה, כה).

ויש מפרשים דברי הרמב"ם, שרק בסודר בזמן הגמרא אמור החילוק בין אדם גדול לשאר אנשים שאין דרכם להתכבד בו, אבל עתה אין שייכת חלוקה זו. (עפ"י רשב"א; מהר"י קורקוס. וכתירוץ זה נקט לעיקר בשו"ת רב פעלים ח"ב חו"מ יא).

ויש סוברים שאין מועילה קבלת כהן אלא בחפץ ששזה מעט פחות, עד רביע, אבל שוה בשוק שלישי או חצי מחמש סלעים — לא. (ר"י קורקוס — בכורים יא, יז בשם י"א. וכן נקט להלכה בשו"ת שבט הלוי ח"ט רכו, להחמיר כשיטה זו שמסתבר טעמה).

הר"ן נסתפק [לשיטת הרמב"ם] האם מועילה אמירת 'לדידי שויה לי פרוטה' בקדושי אשה שאינם שוים בשוק פרוטה. (בספר שערי ישר ה, כה) צדד שאין מקום לספק זה לשיטת הרמב"ם, שודאי אין הדבר מועיל. וכן נקט מהרי"ל (בשו"ת החדשות קל, ג) שאין מועיל. וע' חדושי אנשי שם. וע"ע בית שמואל (לא סק"ו) שאפשר שאם שוה פרוטה במקום אחר, מועיל 'לדידי שויה לי' מן הדין. וע' גם בקהלות יעקב — ב).

ומשמע שבדבר השוה פרוטה, ואמר לה התקדשי לי בחפץ זה השוה מנה, ואמרה 'לדידי שויה לי מנה' — מקודשת ודאי. ואולם יש סוברים שאם בשעת הקדושין קבלה בסתם, אין מועיל מה שתאמר אחר כך לדידי שויה לי, כי לא הסכימה בשעת הקדושין אלא אם החפץ שוה מנה בשוק. (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ז מג; רב פעלים ח"ב חו"מ יא).

נראה לכאורה, לפי הצד בר"ן שמועיל לומר 'לדידי שויה לי פרוטה', הוא הדין באב המקדש את בתו, מועילה אמירתו. ושמה תלוי בעצת הגמרא אם בתר נותן ומקבל אוליגן או בתר דידהו. ע' בספר אילת השחר להלן יא.ו.

ד. אין עבד עברי נקנה בפחות משה פרוטה, אפילו בכלי או בפרי שהנאתו קרובה. אבל שוים פרוטה — נקנה, ששוה כסף ככסף (לפיהן ישיב גאלתו מכסף מקנתו). אין עבד עברי נקנה בחליפין (מכסף מקנתו — בתורת כסף הוא נקנה ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים, בחליפין).

א. כתב הרמ"ה (מובא בטור יו"ד רסז. ולא מצינו מי שחולק על כך. חזו"א מד, ח. ואין הדבר מוסכם — ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ז לח), אם יש בסודר שוה פרוטה ונתנו שלא על מנת להחזיר — קנה כדין כסף, ואעפ"י שהוכירו 'חליפין' — אין זה מפסיד).

ב. כשם שאין עבד עברי נקנה בחליפין, כך אינו קונה עצמו בחליפין. (עפ"י תוס'; משנה למלך — עבדים ב, א). ויש מי שחולק (ע' משנה למלך שם בשם מהרי"מ ט. וע"ש בשער המלך).

דף ח

יד. מה דין הקדושין באופנים דלהלן?

- א. אמר לה התקדשי לי במנה ונתן לה דינר.
- ב. התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר או דינר רע או דינר נחשת.
- ג. התקדשי לי במנה והניח לה משכון עליה.
- ד. קידשה במשכון של אחרים.
- ה. התקדשי לי במנה. נטלתו והשליכתו.
- ו. התקדשי לי במנה — תנם לאבא ולאביך; תנם לפלוני.
- ז. התקדשי לי במנה — תנם על גבי סלע.
- ח. התקדשי לי בככר — תנהו לכלב; היה הכלב רץ אחריה.
- ט. התקדשי לי בככר — תנהו לעני.

א. אמר רבי אלעזר: 'התקדשי לי במנה' ונתן לה דינר — הרי זו מקודשת, וישלים. כאילו קידשה מיד והתנה על מנת שישלים לה מנה. (הקשו על כך מהברייתא ותרצו. והסיקו הלכה (ט). כרבי אלעזר). יש אומרים שהואיל ולא התנה בתנאי כפול, הרי התנאי בטל ומעשה קיים, וחייב להשלים לה ואי אפשר לו לחזור. (ע' אבני מלואים כט, יד).

ודוקא 'מנה' סתם אבל 'מנה זו' — אינה מקודשת עד שיתן לה המנה במלואו. ולדברי רב אשי, אפילו במנה סתם (רש"י) אם כשאמר לה היה מונה והולך, אם רצה אחד מהם לחזור אפילו בדינר אחרון הרשות בידו.

ב. התקדשי לי במנה זו ונמצא מנה חסר דינר — אינה מקודשת. ואפילו ישלים לה ממקום אחר עד שלא חזרה בה — לא חלו הקדושין, לפי שאינה סומכת דעתה אלא על המנה שמראה לה והרי הוא חסר. (עפ"י תוס'). ואילו מרש"י משמע שצריך חזרה אבל בסתם — מקודשת (כן דייק הרמב"ן מדבריו). וכן הדין בנמצא דינר של נחושת, וכגון שלא ראתה אותו בתחילה, כגון שקדשה בלילה או שהיה מכוסה בין המטבעות, אבל אם ראתה — סברה וקיבלה. נמצא דינר רע; אם אינו יוצא בהוצאה — אינה מקודשת. היה יוצא על ידי הדחק — הרי זו מקודשת ויחליף.

ג. אמר רבא אמר רב נחמן: 'התקדשי לי במנה' והניח לה משכון עליה — אינה מקודשת. מנה אין כאן משכון אין כאן.

יש סוברים שגם כאשר נתחייב לאשה בקנין, אין האשה מתקדשת בנתינת המשכון, כיון שלא יצא מרשות הבעל לגמרי ועדיין אגוד בו, שאינו אלא משכון. [ויש אומרים שהוא הדין בשאר קניני ממון, אי אפשר לעשות קנין בנתינת משכון אעפ"י שהחוב קיים]. ויש חולקים ומפרשים שאינה מקודשת מפני שלא חל מעיקרא חיוב בנתינת משכון, אבל כשחל חיוב, יכול לקדשה במשכון.

ד. קידשה במשכון של אחרים — מקודשת, מפני שבעל חוב קונה משכון (כרבי יצחק).

א. אין חילוק בדין זה בין משכנו בשעת הלואה או שלא בשעת הלואה (עפ"י רי"ף ותוס'; רמב"ן יט.). ויש חולקים וסוברים שבמשכון שבשעת הלואה אינה מקודשת, שאינו ניתן לגביינא. (ע' תורי"ד כאן ולהלן יט.).

ב. הרמב"ן הסיק שאפילו אם לבסוף לא הוחלט המשכון אלא פדאו הלוה — מקודשת, מפני שיש בו למקדש קנין שעבוד, הלכך יכול לקדש בו, ואעפ"י שאין גופו קנוי לו בהחלט.

ה. 'התקדשי לי במנה'. נטלתו וזרקתו לים או לאור או לכל דבר האבד — אינה מקודשת, וכל שכן כשהשליכתו לפניו, הריהי כאומרת אני רוצה.

א. הב"ח כתב שאם זרקה הקדושין לרשותה או קרוב לה — מקודשת. (וכתבו האחרונים לחוש לסברתו). אם לא שאמרה שאינה רוצה להתקדש. (ואם לא אמרה כן בפירוש אלא אמרה דברים המורים שאין רצונה בקדושין, ע' פרטים שונים בשו"ת רב פעלים ח"ב אה"ע ד).

ב. כתבו פוסקים: אם לא זרקה מיד אלא לאחר כדי דיבור — מקודשת (עפ"י תשובות מיימוניות — אישות א; שו"ת חכם צבי קטו; חתם סופר אה"ע פד; מהר"ם לובלין קלט).

ו. 'התקדשי לי במנה'. — תנם לאבא / לאביך / לפלוני' — אינה מקודשת.

א. אם אמרה לו מעיקרא תן מנה לפלוני ואתקדש לך — מקודשת, שהרי היא התחילה בדבר ודעתה להתקדש, אבל כאן יש לומר שאין דעתה להתקדש אלא משטה בו ואינה חוששת. (רש"י ותוס').

ב. אמרה לו: 'זרוק מנה לים / תנהו לכלב, ואתקדש לך' — נחלקו הראשונים האם מקודשת מדין 'ערב' אם לאו.

ז. 'התקדשי לי במנה'. — תנם על גבי סלע' — אינה מקודשת (ואפילו חזרה ונטלה משם המנה. עפ"י רמב"ן). ואם היה סלע שלה — מקודשת. (רש"י: מפני שחצרה קונה לה. תוס' ורמב"ן: אין תלוי הדבר בקנין אלא כשהסלע שלה סמכה דעתה). נסתפק רב ביבי בסלע של שניהם. ועלה ב'תיקו'.

ח. 'התקדשי לי בככר'. — תנהו לכלב' — אינה מקודשת. ואם היה כלב שלה — מקודשת. נסתפק רב מרי בכלב רץ אחריה, האם באותה הנאה שמצלת עצמה גמרה בדעתה להיקנות, או שמא כיון שמדאוריתא חייב להצילה אין דעתה להתקדש. תיקו.

וכל תיקו בקדושין צריכה גט, שספקא דאוריתא לחומרא. (רי"ף. וער"ן; אבני מלואים כו סקי"ח; שבט הלוי ח"ט רסב, ד).

ט. 'התקדשי לי בככר'. — תנהו לעני' — אינה מקודשת, אפילו עני הסמוך עליה, שהרי הוא חייב כמוה ליתן לעני ואינו כנותן לה לפרוע חובה.

אפילו במתנה מרובה שאין חובה ליתן לעני, אין באמירתה משום הסכמה לקדושין (עפ"י ר"י הזקן).

אם אמרה בפירוש שתתקדש לו בנתינתו לעני, אעפ"י שבכל אופן היה מחויב ליתן לו, מקודשת, שהרי היא נהנית ומרווחת ממון בכך (מהר"י בירב).

דף ט

טו. אשה שביקשה מאדם חפץ מסוים, ואמר לה 'אם אתן לך תתקדשי לי?' ואמרה 'תן' — האם היא מקודשת? מבואר בגמרא שאשה שביקשה מאדם חפץ או מין מאכל, ואמר לה 'אם אתן לך תתקדשי לי?' ואמרה 'הב הב' וכדומה — אינה מקודשת. אבל אם לא כפלה הלשון, רבינא אמר: מקודשת, שיש במשמע שמסכמת לדבריו. ואילו רב סמא בר רקתא נשבע בתגא דמלכא (רש"י. וער"ח) שאינה מקודשת. וכן הסיקו להלכה.

התוס' פירשו, הואיל ומתחילה היתה שואלת שלא בתורת קדושין, לכך כשאומרת הב הב — על דעה ראשונה אומרת. ואילו הרשב"א כתב שאפילו לא שאלה מתחילה אינה מקודשת.

עוד כתב הרשב"א: גם אם בשעה שנתן לה אמר 'הרי את מקודשת לי' — אינה מקודשת, כי מכך שלא אמרה 'הן' כששאל אותה, משמע שלא קיבלתו בתורת קדושין. ואין כן דעת הרי"ד ועוד.

טז. א. קידושי שטר — כיצד?

ב. האם כשר לכתוב שטר קדושין על חרס?

ג. האם שטר קידושין צריך להכתב לשמה? והאם צריך ליכתב מדעתה?

א. בשטר כיצד? כתב לאב על הנייר, אף על פי שאין בו שוה פרוטה, בתך (קטנה או נערה) מקודשת לי / מאורסת לי / לי לאשה, ונתן לו או לשלוחו — הרי זו מקודשת. ובבוגרת — כתב לה הרי את מקודשת לי וכו' ונתן לה או לשלוחה — מקודשת. [ואינו דומה לשטר מכר בעלמא שהמוכר כותב ומוסר ללוקה, כי כאן אמרה תורה כי יקח — הקונה הוא עושה הקנין].

א. כאשר נותן לה מדעת אביה, בין אם כתב 'בתך מקודשת...' בין 'הרי את...' — מקודשת, בין אם האב שלחה בפירוש לקבל קדושין בין שנתן לה רשות לקבל קידושה. אבל כשנותן לאב עבור בתו הקטנה וכתב 'הרי את...' — לא אמר כלום. ואפשר שבבוגרת לעולם צריך לכתוב 'הרי את...', גם כשנותן לאב, ואם כתב 'בתך' אינה מקודשת, כשם שבגט לא שמענו שידבר עם אחרים. (עפ"י רמב"ן).

ב. נחלקו ראשונים האם בשטר קדושין צריך לכתוב [מדין תורה] שמו ושמה כמו בגט. או שמא רק בגט צריך מתקנת רבן גמליאל, אך לא בקדושין.

ג. הפוסקים לא הזכירו אמירה בקידושי שטר. ואולם בבית שמואל (בהל' גטין קלו, א) נראה שנקט שללא אמירה אינה מקודשת, כי אין ניכר אם דעתה לקדושין.

ב. מבואר בבביתא ששטר קדושין נכתב על החרס.

התוס' הקשו על כך ממקום אחר, ותירץ רבנו תם ועוד, שלדברי רבי מאיר 'עדי חתימה כרתי' — צריך השטר חתימות עדים, הלכך אינו כשר על חרס או על נייר מחוק שיכולים להודיף, מה שאין כן לרבי אלעזר האומר 'עדי מסירה כרתי' (והלכה כמותו בגטין ובקדושין) — כשר. והרי"ד כתב שאפילו לרבי מאיר כשר, ובאופן שעדי חתימה מעידים שהשטר לא זויף.

ג. רבי שמעון בן לקיש פשט את ספקו, ששטר אירוסין שכתבו שלא לשמה — פסול, לפי שהוקש לגט. כתבו לשמה ושלא מדעתה — רבא ורבינא אמרו: מקודשת (כגט הנכתב שלא לדעת האשה, שהרי מתגרשת בעל כרחיה). רב פפא ורב שרביא אמרו: אינה מקודשת (כגט, הנכתב מדעת המקנה).

א. הרי"ף והרמב"ם (אישות ג,ד) ור"י פסקו כרב פפא ורב שרביא שאינה מקודשת. ואילו רב גטרונאי גאון ובה"ג פסקו כרבא ורבינא. ובעל המאור והרי"ד כתבו שהדבר ספק. וכן רבנו חננאל, אף כי נטה לומר שאינה מקודשת, הביא דעת החולקים וסיים ב'צריך עיון'. וכן פסק הרמב"ן ועוד, שאין הדבר יוצא מידי ספק.

ב. לדברי הרמב"ם (ג,ה) אפשר לכתוב השטר מדעת השליח ששלחה לקבל הקדושין. והרמב"ן חולק.

א. מבואר מדברי התוס' (ג. ד"ה ואשה) והר"ן (בתשובה כז) ששטר קידושין האסור בהנאה, כשר לקדש בו, כדין גט. וכן מבואר בתשובת הרשב"א (תרג). ויש פוסלים (מגיד משנה אישות ג). והובאו שתי הדעות ברמ"א (אה"ע לב,ד). (וע"ע שם כח,כא ובאבני מילואים; אחיעזר ח"א לא,ו. [ובשטרי ממון דנו האחרונים. ע' קצות החשן ה,ה; אמרי בינה — קנינים כז; חדושי הגרש"ק — גטין ה; קובץ שעורים אות ט].

ב. האומר הרי את מקודשת בשטר זה והנייר שלי — אינה מקודשת, וכדין הגט. (עפ"י ר"ן; רמ"א סו"י לב. וע"ע: אבני מילואים שם; אילת השחר; בית ישי סה,ב).

ג. קידשה בשטר פסול, שמין את הנייר, אם יש בו שוה פרוטה — הרי היא מקודשת בתורת קנין כסף. (עפ"י ר"ן ועוד ראשונים ריש מכלתין ובדף מה. ר"ן רפ"ג בשם הרשב"א — עפ"י התוספתא. וע' גם בתוס' ז סע"ב. ויש אומרים שהוא הדין כי האי גוונא בכל שאר קנינים, עשה קנין שאינו מועיל, יכול להועיל משום קנין אחר המועיל. ע"ע בהרחבה בקהלות יעקב א).

יז. פסיקת החתן והכלה או הוריהם בשעת הקידושין, ליתן זה לזה כך וכך — האם יש לה תוקף ללא קנין? והאם דברים הללו ניתנו ליכתב בשטר?

אמר רב גידל אמר רב: 'כמה אתה נותן לבנך — כך וכך. וכמה אתה נותן לבתך — כך וכך'. עמדו וקידשו — הן הן הדברים הנקנים באמירה. ואפילו בבתו בוגרת אמר רב, אעפ"י שאין כסף קדושין לאב, באותה הנאה שהם מתחתנים זה עם זה, גומרים ומקנים זל"ז (כתובות קב).

ומבואר בגמרא (שם) שהוא הדין כשהחתן והכלה עצמם פוסקים, אין צריך קנין. (וכן—שכן הוא, שבאותה הנאה שהם עצמם מתחתנים גומרים ומקנים (מרדכי). ואף כשפוסק עם הכלה לזון את בתה, גדולה או קטנה — מועילה אמירה להתחייב ואין צריך קנין או זכיה לקטן. (ע' דברי אמת דף זה ע"א).

א. בירושלמי אמרו: דוקא בנישואין הראשונים. ודוקא באב, ולא באח על ידי אחותו או באם. (מובא ברי"ף ובשאר ראשונים כאן ובכתובות).

ב. לדברי הרשב"ם (מובא בראשונים), אין חיוב אלא אם עמדו וקדשו מתוך הדברים, אבל אם בשעת הקדושין לא הזכירו מהפסיקתא — פטור. ור"י חולק (מובא בריטב"א ועוד).

ג. צריך שהדברים שפסקו יהיו מצויים ברשותם באותה שעה, שאין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם. (רמב"ם. וע' שו"ת מהרי"ק כ; קפא).

ד. אין מועילה פסיקת האב אלא במה שתלוי בו, אבל במה שתלוי בבן, כגון שפסק שהבן

ילך עמה לדור במקום פלוני — אין פיסוק שלו מעלה ומוריד, שאין אדם מתחייב על אדם אחר. (רבנו מאיר, מובא במרדכי).

אין כותבים שטרי אירוסין אלא מדעת שניהם. ופירשו בשטרי פסיקתא. (וע"ע בכתובות קב).

יח. נבעלה שלא כדרכה, האם דינה כבתולה או כבעולה לענין עונש נערה המאורסה שזינתה ולענין קנס באונס ומפתה?

אשה שנבעלה שלא כדרכה — לענין נערה המאורסה שזינתה, לדברי רבי דינה כבעולה, בחנק (ומת האיש אשר שכב עמה לבדו). ולחכמים דין בתולה לה, בסקילה. ומודה רבי לענין קנס שדינה כבתולה (רבי זירא).

אמר אבבי, לדברי הכל הבעל (בביאת קנין דוקא. שיטמ"ק כתובות רפ"ג; שעה"מ וחזו"א — עפ"י הריטב"א, ועוד) עושה אותה בעולה שלא כדרכה. (בעלת בעל — בעל עושה אותה בעולה של"כ ואין אחר עושה אותה בעולה של"כ).

א. מבוואר בגמרא שיש קנס באונס ומפתה בביאה שלא כדרכה. (וכן הוכיח הר"ד מרפ"ג דכתובות, שהאונס חייב לישאנה לאשה אף בשלא כדרכה).

ב. נראה שהעראה, למאן דאמר העראה זו נשיקה, דין העראה כדין ביאה שלא כדרכה, שאחר אינו עושה אותה בעולה בהעראה — לרבי לענין קנס ולחכמים בין לענין קנס בין לענין נערה המאורסה, אבל בעל עושה אותה בעולה בהעראה, שהרי בכתוב בעלת בעל לא נאמר ביאה שלא כדרכה אלא כל שנקראת בעילה עושה אותה בעולה. (עפ"י חזון איש).

דף י

יט. א. האם תחילת ביאה קונה או סוף ביאה?

ב. האם ביאה נישואין עושה או אירוסין?

ג. ביאת קטנה, מאיזה גיל נחשבת היא ביאה לכל דבר? ומה הדין לענין חופה?

ד. קטנה שהיא אשת איש, מה דינו של אדם זר הבא עליה?

ה. אלו זכויות זכאי האב בבתו קטנה ונערה?

א. נסתפקו בגמרא האם תחילת ביאה קונה או סופה. ואמר אממר בשם רבא: כל הבעל דעתו על גמר ביאה. ונפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקבלה קדושין מאחר. או גם: כהן גדול המקדש בביאה — עובר על איסור בעולה, שהרי בגמר ביאה כבר איננה בתולה.

א. לדברי הרשב"א מבעלי התוס', אם הערה ופרש קודם גמר ביאה — קונה בהעראה. ורק

כשגמר ביאתו אינו קונה אלא בגמר ביאה. וכן אם פירש שרוצה לקנות בהעראה — קונה

(ריב"ם, רי"ד, בה"ג. וכן כתב המגיד-משנה (אישות ג,ד) בדעת הרמב"ם. וכן פסק בשלחן ערוך (ג).

לפירוש רבנו תם 'גמר ביאה' שאמרו כאן היינו גמר העראה כלומר הכנסת עטרה. (ולדבריו

נראה שאפילו אם יפרש לקנות קודם לכן לא קנה, שאין זו 'ביאה', וכמאן דאמר העראה זו הכנסת עטרה.

וכן אין חילוק אם גמר ביאתו אם לאו). עוד בבאור שיטת רבנו תם, ע' משנה למלך איסורי ביאה יז, טו;

נוב"י תנינא אה"ע כג).

לדברי רבנו נסים גאון (מובא בתוס') והרי"ף (ביבמות), ביאת קדושין אינה קונה אלא בגמרה, אבל ביאה שאחר קדושין עושה אותה נישואין בהעראה, שהיא מועילה כחופה. (וכתב המגיד-משנה (אישות י) שכן היא דעת הרמב"ם [וע' בית ישי כג הערה ח]. והתוס' הקשו על דעה זו).

ב. כתב בספר דבר אברהם (ח"א כו, ב. וכן צדד באילת השחר) שהמקדש בביאה, אעפ"י שאינה נקנית אלא בסוף ביאה, אין ההעראה אסורה משום לאו ד'לא תהיה קדשה', גם לשיטת הרמב"ם שכל ביאה ללא קדושין אסורה בלאו. (וע"ש בשם חדושי הרי"ם (אה"ע כו, ד) סברא לאיסור. וגם בספר זכר יצחק (ית, ג) כתב להוכיח מכאן כדברי הרמב"ם שאין אומרים 'חוקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות' בפנויה דעלמא, שאם כן, כבר בהעראה היה קונה. ונקט שם שבגרושה שאומרים חוקה זו, אכן קונה בהעראה. ולדברי הדבר-אברהם אין כל יסוד לדבר, כי מכל מקום אין נחשבת זו לביאת זנות אעפ"י שאינו קונה אלא לבסוף, [והזכר-יצחק עצמו (בסי' סה) נחת לסברא זו לענין בעולה לכה"ג, וצ"ע]. וכן נראה לכאורה ברמב"ם (אישות א, א, ג; נערה בתולה ב, יז) שרק בדרך זנות לוקין משום קדשה ולא בדרך אישות. וכן יש לשמוע מדברי הטור אה"ע כז [ע"ש בח"מ וב"ש. ונראה שאף הרמ"א שם מודה לזה. ולא דיבר אלא במיוחד לו אשה לזנות עמה, אבל כל שבדרך אישות אין לוקין]. וכאן ודאי לא הו' דרך זנות).

ב. נסתפקו האם ביאה נישואין עושה או אירוסין עושה, ורצו להוכיח לכאן ולכאן ודחו.

א. יש אומרים שגם אם נישואין עושה, אינה מותרת לבעלה ללא חופה. ויש חולקים. (ע' מגיד משנה וכסף משנה — אישות י, א; שער המלך — קונטרס חופת חתנים).

ב. יש מי שסובר שלפי הצד שביאה נישואין עושה, אי אפשר שתועיל רק לקידושין, גם אם יאמר כן בפירוש (ע' חזו"א סג, כג). ויש מי שמצדד בדבר (ע' אילת השחר).

ג. לאחר קידושין, אם בא עליה לשם נישואין — ודאי דינה כנשואה (עפ"י רמב"ם אישות י, א; ר"ן; שו"ת מהר"ם מרוטנברג תריא, ועוד).

ד. אף על פי שלא נפשט בגמרא הספק, משמע שאביי ורבא סוברים אירוסין עושה, כפשט המשניות (עפ"י מגיד משנה י, א בדעת הרמב"ם, ע"ש. וכן נקט בתורא"ש להלן יד.).

ג. בת שלש שנים ויום אחד (כלומר, שהשלימה שלש שנים ונכנסה לשנתה הרביעית) ביאתה ביאה [פחות מיכן — כנותן אצבע בעין]; — מתקדשת בביאה; ואם בא עליה יבם — קנאה; וחייבים עליה משום אשת איש (בין שקיבל אביה קדושין בין שנתייבמה. תוס'); אם היא גדה, מטמאה את בועלה כדין בועל גדה [שטמא שבעה ימים ועושה משכב ומושב לטמא אוכלים ומשקים]; אם נישאת לכהן — אוכלת בתרומה; ואם בא עליה אחד מכל עריות שבתורה — מומתים על ידה והיא פטורה; ואם בא עליה אחד מן הפסולים — פסלה מן הכהונה.

וכן לענין חופה, פחות מבת שלש שנים אין לה חופה, כשם שאין ביאתה ביאה. (ע' יבמות נו-נח; רש"י סנהדרין נה; שער המלך — חופת חתנים; חזון איש אה"ע סג, יב). ואולם הרשב"א כתב שחופתה חופה אלא משום שאינה ראויה לביאה אינו בודקה תחילה. (וע"ע אבני נזר אה"ע קמד; לו, ו).

ד. קטנה מבת שלש שנים שהיא אשת איש, הבא עליה חייב מיתה.
לפרש"י, שנוי הדבר במחלוקת תנאים, ולרבי יאשיה אין הבעל חייב מיתה כיון שהיא אינה נענשת. ולרבנו תם, בנשואה, הבא עליה חייב לדברי הכל, ובארוסה פטור לרבי יאשיה, וכשיטת רבי מאיר שמייעט קטנה מפרשת נערה המאורסה. ולרבי יונתן — דינו חנק.

ה. האב זכאי בבתו בקדושיה; בכסף בשטר ובביאה. וזכאי במציאתה ובמעשה ידיה ובהפרת גדריה ומקבל את גיטה. אבל אינו אוכל פירות מנכסיה (כגון שנפלו לה מאבי אמה). לדברי רבי יוסי ברבי יהודה (בכתובות מז.) — אוכל.

א. התוס' הביאו מהר"ר יצחק שאין האב מקבל גיטה אלא בנתארוסה אבל נישאת אין האב זכאי בה כלל, אפילו קטנה. (וכן האריך בתורי"ד כאן). ואין כן דעת רש"י (ביבמות קט. וע"ש בגליון הש"ס ובהגהת הב"ח. וכן הוא בשלחן ערוך אה"ע קעג. וע' בשו"ת הרדב"ז ח"ג אלף ו; אבני נזר אה"ע קנג, ג).

ב. האב זכאי להכניס את בתו לחופה (את בתי נתתי — כל נתינות במשמע. רש"י כתובות). מדברי ר"י בן מגאש (שם נז): נראה שאין לאב זכות בבתו קטנה למסרה לחופה בעל כרחו, שאי אפשר לה לקבל, אלא בנערה בלבד זכאי.

ג. לפרש"י (בכתובות מז) נראה שאין מציאתה שייכת לאב אלא אם סמוכה על שלחנו [ואף לשמואל (בב"מ יב) שמציאת קטן לאביו אפילו אינו סמוך על שלחנו, מכל מקום בנערה מודה. עתוס']. והתוס' כתבו שאפילו אינה סמוכה על שלחן אביה מציאתה שלו. וכן לענין מעשה ידיה, אפילו אינה גיוונית ממנו, ההעדפה שייכת לאב.

ע"ע פירוט המקורות והטעמים, בכתובות מז-מו.

דין קידושי האב לבתו קטנה לכתחילה — נתבאר להלן מא.

דפים י — יא

כ. בת ישראל הארוסה לכהן, מה דינה בתרומה?

מבואר בסוגיא שמדין תורה בת ישראל המאורסת לכהן אוכלת בתרומה (וכהן כי יקנה נפש קנין כספו... ולדברי רבי יהודה בן בתירא ישנו 'קל וחומר' משפחה כנענית). אלא שחכמים גזרו שלא תאכל; ונחלקו הדעות בטעם הדבר, אם משום שחששו שמא ימצא סימפון ויתבטל המקח ונמצא שאכלה זרה בתרומה (כן סובר בן בג בג — כהסבר רבינא. וכן אמר רב שמואל בר יהודה — כתובות נז), או משום גזרה שמה ימזגו לה כוס (תרומה) בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה. (עולא. וכן סבר רבי יהודה בן בתירא). ונפקא מינה בין הטעמים, כאשר קיבל עליו את המומים, שכבר אין חשש סימפון, אבל החשש האחר קיים. וכן אם מסרה האב לשלוחי הבעל והלך עמהם (תוס') או שהלכו שלוחיו עם שלוחי הבעל — חשש סימפון עדיין קיים, אבל אין חשש מזיגת כוס לאחיה ולאחיותיה.

א. בתוס' מבואר שלפי האמת הכל מודים לטעמו של עולא, וכמשנה אחרונה. ורק לפי משנה ראשונה הסוברת שארוסה אוכלת בתרומה בהגיע זמן חופתה אעפ"י שלא נכנסה, לפי משנה זו נחלקו האמוראים אם משום סימפון בלבד או משום דעולא. (וע"ע בכתובות נז-נח).

- ב. מרש"י משמע שגם אם מסר האב לשלוחי הבעל ולא הלך עמהם, קיים חשש סימפון. והתוס' חלקו על כך, שאין לחוש לסימפון באופן זה. ובמקום אחר (כתובות מה:): צדדו בתוס' שבמסר יש חשש שמא תשקה לשלוחים ואין חשש סימפון.
- ג. נכנסה לחופה באופן שעל פי דין אפשר שהחופה פסולה [כגון קטנה שנישאה שלא לדעת אביה, ויש חשש שמא יבוא וימחה] – אינה אוכלת בתרומה, אעפ"י שכבר בדקה וגם אין חשש שמא תשקה – דלא פלוג רבנן בין ארוסה לארוסה. (כן כתבו התוס' מה: עפ"י הסוגיא שם. וערשב"א שם שהקשה על כך ונשאר ב'צ"ע'. וע"ע בשעה"מ קונטרס חופת חתנים ז).
- ד. לפי הירושלמי (יבמות ט, ה) נתמעטה ארוסה מתרומה מכל טהור בביתך יאכלנו. (וע' זכר יצחק ח"א לא ד"ה ועל אשר כתבתי; קובץ שעורים – כתובות נו).

דף יא

כא. מקח טעות בעבדים – כיצד?

נמצא מום בעבד; אם מום שבגלוי – הלא ראהו מקודם ומחל. מום שבסתר – לא אכפת לו ואין כאן טענת מקח טעות. נמצא גנב או קוביוסטוס (רש"י: גונב נפשות. ר"ח ותוס': משחק בקוביא) – הגיעו, שסתמם גנבים. לסטים מזוין או מוכתב למלכות – קול יש בדבר. (לפרש"י אין זה מקח טעות, שסבר וקיבל. ורבנו תם פירש שכוונת הגמרא לומר שאינו מצוי שנצטרך לחוש לכך, אבל אם נמצא כזה – מקח טעות הוא. ורבנו אליהו מקיים פירוש רש"י ומחלק אם כבר נתן הלוקח מעות, אומרים סבר וקיבל ואינו חוזר, אבל קודם שנתן מעות יכול לחזור בו). כן נקט בן בג בג. שפחה שנמצאת שוטה או נכפית – מקח טעות הוא. (עפ"י ב"מ פ).

דפים יא – יב

כב. א. מהו שיעור הכסף הנצרך לקידושי אשה?

ב. כסף האמור בתורה וכסף של דבריהם – מהו? [מהו סוג המטבע שדיברה בו תורה ומהו סוג המטבע שבדברי חכמים?]

א. בית הלל אומרים: אשה מתקדשת בפרוטה ובשוה פרוטה. בית שמאי אומרים: בדינר ובשוה דינר. ונחלקו אמוראים בטעמם של בית שמאי;

רבי זירא אמר, שכן אשה מקפדת על עצמה ואין מתקדשת בפחות מדינר. ומשמע בגמרא שלפי זה אם תפשוט ידה לקבל קידושין בפחות מדינר – מקודשת. (עפ"י רש"י ותוס'. והרמב"ן הביא דעה המפרשת דברי הגמרא בדרך אחרת, שאפילו תפשוט ידה להתקדש בפחות – בטלה דעתה. ודחה שם פירוש זה). לא אמרו אלא כשקדשה בלילה או ששלחה שליח לקבלה ולא נמלך בה בכמה.

א. מפרש"י מבואר שבנות רבי ינאי ודומיהן, המקפידות על עצמן ביותר, אם שלחו שליח להתקדש, או פשוט ידן להתקדש בלילה, אינן מקודשות בפחות מתקבי דינרי. [ואפשר אף בית הלל מודים לכך. אילת השחר]. והתוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים ששיעור אחד שוה בכל.

ב. אפשר לפי לשון אחת (לעיל ז:): לרב יוסף, אין מועילים הקדושין כשאין האשה יודעת בכמה

הוא מקדשה, כגון בלילה או על ידי שליח, משום שלא סמכה דעתה. (ע' בספר המקנה ובאילת השחר. ויש לחלק בין הנידון ההוא, שעלולה לטעות ולסבור שהחפץ שוה יותר, ובין מקדש בלילה שאינה יודעת כלום, דסברה וקיבלה. ולפי זה אם מקדש בלילה או ע"י שליח בחפץ שלא נישום, ואינה יודעת במה מקדשה — מקדשת אף לרב יוסף, לפי לשון ראשונה שם).

רב יוסף אמר, טעמם של בית שמאי משום שכל כסף האמור בתורה, כסף צורי הוא, וכיון שבקדושתו נאמר 'כסף' על כרחך פרוטה אינה בכלל, שאין מטבע נחושת בצורי, הלכך העמד על דינר, שהוא חשוב. [אבל הסיקו מכמה מקומות, וכן דעת בית הלל, שרק כסף קצוב שבתורה הוא כסף צורי, אבל לא כסף סתם. ואולם רב יוסף סבר שבית שמאי סוברים אפילו כסף סתם צורי הוא. ערמב"ן וחזו"א קמה]. רבי שמעון בן לקיש אמר, בית שמאי למדו קידושי אשה מאמה העבריה, כשם שאמה אינה נקנית בפרוטה (שנאמר והפדה שמגרעת מפדיונה ויוצאה, ואי אפשר לגרע בפרוטה), כך אשה אינה נקנית בפרוטה, וכיון שהוצאת פרוטה העמד על דינר.

רבי אמר: זהו טעמם של בית שמאי, שלא יהיו בנות ישראל הפקר. (הלכך הפקיעו חכמים לקידושתו הפחותים מדינר (רש"י). והריטב"א נקט לעיקר שמדאורייתא הוא, שהקפידה תורה על בנות ישראל שלא יהיו כהפקר).

בבאור דין 'שוה פרוטה' בקדושתו — ע' בקהלות יעקב סי' ב.

ב. כל כסף קצוב שבתורה [להוציא כסף סתם, שיכול להיות אפילו שוה פרוטה] הוא כסף צורי, שערכו פי שמונה מכסף מדינה. ושל דבריהם — כסף מדינה.

כתבו כמה ראשונים (תוס' כתובות סו. בכורות כ: רמב"ן): דוקא כשדיברו על 'סלע', הכוונה לסלע מדינה, חצי דינר [בניגוד לסלע צורי שהוא ארבעה דינרים], וכגון בתוקע לחברו. אבל 'מנה' או 'זוז' שבדבריהם, מצאנו שהכוונה על צורי. ובשו"ת הריב"ש (סו) אין נראה כן. ע"ש לענין כתובת אשה שכתב שהיא בכסף מדינה, וכמו שכתב הרמב"ם ולא כהתוס'. וע' בפירוש הרע"ב בכורות.

עוד צדדו הראשונים לפרש 'של דבריהם כסף מדינה' כלומר אף של מדינה (ערמב"ן ורשב"א). [מבואר בסוגיא בבכורות (מט-נא) שכל 'כסף' שבתורה שהוא קצוב — הוא סלע / 'שקל הקודש'. וכגון חמשים כסף של אונס ומאה של מוציא שם רע — הכוונה לסלעים (ר' חנינא). ואולם כסף סתם יכול להיות אף שוה פרוטה, כאמור, כגון קדושי אשה ואליאב דבית הלל. וכן וצרת הכסף בידך דמעשר שני.

ועוד מבואר שם ש'כסף' שבנביאים — לטרים, דהיינו מנים. (המנה = 25 סלעים). ו'כסף' שבכתובים — קנטרין (1 קינטרא = 100 סלעים. ובמקום אחר פרש"י: מאה מנה. (וע' מהרש"א בכורות שם). וכזה היה כסף ששקל אברהם לעפרון, עבר לסחר — שמתקבל בכל מקום. ויש מקומות שהקינטרא הוא השקל)].

נחלקו רש"י ותוס' האם המטבע הפחותה שבצורי הוא מעה (רש"י) או דינר כסף (תוס'). ולפי"ז הגרה המוזכרת בתורה אינה מעה אלא יחידת משקל, ולאחר זמן עשו ממנו מטבע וקראוהו מעה).

השיעורים המנימליים לחיוב שבועת מודה במקצת, בכסף ובכלים — נתבארו בשבועות לט.

דף יב

כג. א. כמה היא פרוטה?

ב. מהם יחסי ערך המטבעות דלהלן זו לזו? מנה, סלע, דינר, מעה, פונדיון, איסר ופרוטה; מסמס, קוטרנק; הדרס, הנץ, שמיץ.

ג. המקדש אשה בדבר שאין בו שוה פרוטה, האם חוששים לקדושין?

ד. המקדש בדבר שאין בו כעת שוה פרוטה, ואומרים שיש עדים במקום אחר היודעים שביום הקדושין היה אותו דבר שוה פרוטה — האם חוששים לקדושין?

ה. על אלו מעשים נלווים היה רב מלקה את הנוהגים בהם?

א. שנינו במשנתנו: כמה היא פרוטה — אחד משמונה באיסר האיטלקי. לדברי רבן שמעון בן גמליאל בברייתא, הפרוטה היא אחת משישה באיסר האיטלקי.

[אף לתנא קמא, היו מקומות וזמנים שפרוטה היתה אחת משישה באיסר — כאשר הוזל האיסר ביחס לשאר המטבעות, במקום אחד מכ"ד בדינר עמד על אחד מל"ב, הרי פחת בשליש מערכו הקודם].

מבואר בגמרא [שלא כדסבר רב יוסף מתחילה] ששיעור זה קבוע ואינו תלוי בשינויים שחלו במטבעות, אם הוסיפו על משקלן או הפחיתו, אלא בכל דור יש לשער לפי השיעור האמור.

כתבו הגאונים שערך הפרוטה נקבע לפי שווי מתכת כסף במשקל חצי גרעין שעורה. וכן

פסק הרמב"ם (ריש הלכות שקלים) והטור (אה"ע כו) והשלחן-ערוך (יו"ד רצדו, חו"מ פח, א). [אפשר

שיעור זה הלכה למשה מסיני הוא. או אפשר ששיעור זה היה המטבע הקטן ביותר בזמן משה. עפ"י אחרונים].

חזו"ן-איש נקט שמשקל השעורה שבכל דור ודור הוא הקובע את ערך הפרוטה, גם אם חלו שינויים בכובד השעורה (ע' באריכות בחזו"א חו"מ טז, יא ואילך; או"ח לט, ג יג).

במדות ימינו, כתבו הפוסקים ששוה פרוטה הוא אחד חלקי ארבעים גרם כסף מזוקק.

ואולם כתב הסמ"ע (חו"מ פח סק"ב) שנראה לכאורה בזמננו שהפירות ושאר קנינים יקרים יתר ביחס לכסף, ושוה פרוטה אינו חשוב לכלום, לא מסתבר שאשה תקדש בשוה פרוטה. ויש חוששים לשיטה זו

להלכה. (ע' מנחת שלמה ח"א סו"י סו בהערה). ויש מי שכתב שאין לחוש לה (ערוך השלחן אה"ע כו, ג).

ב. המנה — עשרים וחמשה סלעים.

הסלע (= 'איסתר') — ארבעה דינרים (= זוזים).

'סלע מדינה' הוא שמינית מסלע צורי, וערכו חצי זוז.

[השקל (= 'בקע') — שני דינרים].

הדינר — שש מעות.

המעה — שני פונדיון.

הפונדיון — שני איסרים.

האיסר — שמונה פרוטות. [ולרשב"ג — שש פרוטות באיסר, כאמור].

בזמן מתן תורה היה הסלע עשרים מעה (עשרים גרה השקל), דהיינו שלש דינר ושליש.

ואולם אחרי כן הוסיפו על הסלע שתות והעמידוהו על 24 מעה. (עפ"י בכורות נ). יש מי

שפירש שהשינוי היה ביחס מעה-דינר, שבזמן משה היה הדינר חמש מעות, והוסיפו עליו

שנות והעמידוהו על שש, אבל יחס סלע-דינר היה קבוע לעולם אחד לארבע (עפ"י שו"ת הריב"ש סו).

מסמס הוא חצי איסר, ושוה שני קונטרונקין.
קונטרנק — שתי פרוטות [כדברי תנא קמא].

הדרס הוא שליש המעה. ושוה שני הנציץ.
הנץ — שני שמנין.
שמיץ — שתי פרוטות [כדברי רבן שמעון בן גמליאל].

ג. אמר שמואל: קידשה בתמרה, אפילו עומד כור תמרים בדינר — מקודשת, חוששים שמא שוה פרוטה במדי. ופירשו 'מקודשת' — קידושי ספק.

יש אומרים שחוששים לקדושין דאורייתא, מפני שיכולה להביא למקום שהדבר שוה פרוטה (רמב"ם ועוד). ודוקא דבר המתקיים שניתן להביאו לאותו מקום. ולפי זה יש אומרים שאם ידוע ששוה במקום אחר פרוטה ואפשר להביאו לשם — מקודשת מודאי [יש אומרים, דוקא אם עדי הקדושין יודעים ששוה פרוטה במדי (עפ"י בית שמואל לא סק"ז). ויש חולקים, שכיון ששוה במדי פרוטה הלא יש שם הרבה עדים על כך, ואין צריך שידעו זאת עדי הקדושין. (עפ"י בית מאיר ואבני מלואים שם. וע"ע אבני נזר אה"ע קסב, ג; שו"ת בנין שלמה ח"ב אה"ע ג). ויש אומרים שאף בזה אינו אלא חשש קדושין (ערמב"ן ועוד).

ויש אומרים שאין זו אלא גזרה מדרבנן, שמא אדם הבא ממדי יחשוב שנתן לה שוה פרוטה. ולפי זה אין חילוק אם אפשר להביאו לאותו מקום אם לא (רא"ש ועוד).
רב חסדא חולק על שמואל וסובר שאינה מקודשת. ואולם רב יוסף הורה במעשה הבא לפניו להצריך גט מחשש קדושין.

א. הרמב"ם (ד, יט) ר"ף ר"ח ראב"ן ורא"ש פסקו כשמואל, וכן נקט הטור. וכן הכריע מהרי"ק (פד). ואילו בה"ג ורבנו שמשון ב"א (מובא בתשובות מיימוניות אישות כ) ורי"ז אין פוסקים כן.

ב. הרשב"א (שבועות רפ"ו) נסתפק שהמקדש בכלי שאין בו שוה פרוטה — מקודשת, מאחר ויש בו חשיבות. (ובקצוה"ח פח סק"ג) ואבני מלואים (לא) תמה על דבריו. וע' באור שיטתו בקהלות יעקב — קדושין ב). ודעת הרמב"ן (שם) שאינה מקודשת. וע"ע דברי יחזקאל לט.

ד. אם עד אחד אומר שהיה שוה פרוטה באותו היום — אינו נאמן.

היו אנשים אומרים שיש שני עדים במקום אחר שיודעים כן — רב חסדא הורה להתר, משום שאין העדים לפנינו. ואביי ורבא אינם סוברים כן. [רק בשבויה הקילו לומר 'עדים בצד אסתן ותיאסר?!'].
וכן נהגו החכמים לחוש באותו מעשה שהתיר רב חסדא [שנתקדשה באבן כהה שאינה שוה פרוטה, ואח"כ קיבלה קדושין מאחר, ואעפ"י שאמרו לו יש עדים במערב היודעים שאותו יום היתה שוה פרוטה, התירה רב חסדא לשני], ופרשו מאותה משפחה, מחשש ממזרות.

א. הרמב"ן כתב שתי אפשרויות, האם מדובר כשהחזק הקול בבית דין שיש עדים במקום אחר היודעים שהיה שוה פרוטה, או מדובר שיצא קול ולא החזק [אבל אם החזק — אפשר שיש לחוש לו].

ולכל הדעות, כל שלא העידו העדים בפנינו שהיה שוה פרוטה, אפילו אם יש קול שהעדים אומרים כן, אינה מקודשת מודאי, אלא מספק — לאביי ורבא. (עריטב"א).
ב. משמע בגמרא שאם אין ידוע על קיומם של עדים, כיון ששיערו שאין בו שוה פרוטה אינה מקודשת, ואין חוששים שמא היה שוה בשעת הקדושין ואחרי כן הוול. (רמב"ן).

ה. רב היה מלקה על המקדש בשוק, ועל המקדש בביאה, ועל המקדש בלא שידוכין, ועל המבטל גט, ועל המוסר מודעה על הגט, ועל המצער (ויש גרסה: 'הפוקר' — מתחצף ומתריס. ועריטב"א) בשליח דרבנן (רש"י: שליח בית דין. והתוס' (ביבמות) כתבו שהוא הדין בכל שליח רבנן), ועל המשהה שמתא דרבנן שלשים יום ולא בא לבית דין ותבע לנידויו, ועל חתן הדר בבית חמיו — דר דוקא ולא חולף. נהרדעי אמרו, בכלום לא היה מלקה אלא על המקדש בביאה בלא שידוכין. ויש אומרים אפילו בשידוכין, משום פריצות.

א. הרמב"ם פסק שלוקה מכת מרדות בכל אלו. ואילו הטור והרמ"א (כו) נקטו כנהרדעי.
ב. משמע שאין לוקה אלא הבעל המקדש בביאה ולא האשה, אעפ"י שגם היא עשתה איסור בכך שנתרצתה. (ישועות יעקב, מובא בפתחי תשובה כו סק"ו).
ג. אף אם ננקוט שאין מועיל ביטול לגט, וכן אפילו ביטול כל המודעות שמסר על הגט — אמר רב שהמבטל גט או המוסר מודעה לוקה, משום שמוציא לעז על הגט, ואפשר שיש מי ששמע המודעה ולא שמע הביטול. (עפ"י תוס').
ד. כתבו התוס' שאנו שנוהגים התר בדירה בית חמיו, מפני שסומכים על נהרדעי, שבשל סופרים הלך אחר המיקל. ויש אומרים שאפילו לנהרדעי לא מצינו התר לכתחילה. אך נתנו טעמים אחרים למה שנהגו עתה התר).

דפים יב — יג

כד. מה דין הקדושין באופנים דלהלן? [דין שתיקה שלאחר מתן מעות].
א. קידש אשה בחפץ, ולאחר שאמרו לו שאינו שוה פרוטה, אמר: תתקדש במעות שבתוכו. והיא שותקת.
ב. כנסי סלע זה בפקדון. וחזר ואמר לה, התקדשי לי בו.
ג. כנסי סלע זה שאני חייב לך. וחזר ואמר לה התקדשי לי בו.
ד. חטף מידה חפץ, אמרה לו: הבה לי. ואמר לה, אם אתן לך התקדשי לי?! ושתקה.
א. זה היה מעשה באדם שקידש במחצלת של הדס, ואמרו לו (י"ג: אמרה לו): הרי אין בה שוה פרוטה, אמר להם: תתקדש בארבע זוזים שבתוכה, והיא החזיקה אצלה ושתקה — אמר רבא: הרי זו שתיקה שלאחר מתן מעות (כי כשקיבלה לא ידעה על המעות, ורק לאחר שהיו בידה ידעה ושתקה) וכל שתיקה שלאחר מתן מעות אינה כלום. וכן היה רבינא מורה לעצמו. ואולם רב הונא בריה דרב יהושע חולק, כי מכך שלא השליכה מידה משמע שמסכמת לקדושין, [כי אין לומר שמשום כך אינה משליכה, פן תישבר או תיאבד ותתחייב לשלם — שהרי לא קבלה על המחצלת אחריות כלשהי].
א. להלכה כתב הר"ף ושאר פוסקים שהיא ספק מקודשת, מפני שחוששים לדעת רב הונא בריה דרב יהושע. [ובמעשה שבגמרא בלאו הכי היא מקודשת מספק לדברי שמואל, שמא שוה המחצלת פרוטה במקום אחר. אבל נפקא מינה במקום שנתן לה מעיקרא רק כסף

ואחר כך אמר התקדשי לי בו. (ערמב"ן). וברמב"ם (אישות ה, כה) מבואר שחוששים לקדושין משום המחצלת ולא משום שתיקתה במעות.

ואם מתוסף ספק נוסף בקדושין, יש לצרפו עם הספק האמור, שהרי אין הלכה כרב הונא בודאי אלא מצד החשש. [ואפילו לדברי הפני-יהושע (בקי"א בכתובות) שמחמיר בספק ספקא באשת איש, היינו דוקא בספק גרושין או מיתה דאתחזק איסורא, אבל בספק קדושין אדרבה, יש חזקת פנויה]. (עפ"י נודע ביהודה — אה"ע קמא נט).

ב. כתבו הפוסקים, כשהחתן נותן את הטבעת, יש להקפיד לומר 'הרי את מקודשת לי' בסמוך לנתינה לפניה, שאם קודם יתן לה ואחר כך יאמר, יש לחוש בדבר לדין שתיקה לאחר מתן מעות. (ובפתי תשובה אה"ע כה"ג הביא משו"ת שיבת ציון שאין לחוש לזה. אולם בחו"א (קמח) כתב שאין מקור לדבריו, ומדוע לא תוכל לומר לפקדון או למתנה קבלתי.

ואמנם לא דיברו בפרוש באופן שמצד המעמד כולו מוכח וידוע שלקדושין מתכוונת. וראה בפרטות שיטות הפוסקים בענין, באוצר הפוסקים' כה סקל"א).

ג. נתן לה הקידושין בעל כרחו והיא לא זרקה הקדושין — כתב הרמ"א (מב, א) שמקודשת. לדעת הבית-שמואל, דוקא אם מתחילה רצתה להתקדש לו ואח"כ לקח ידה בחזקה וקידשה, אבל אם מעולם לא נתרצתה — אין לחוש לקדושין. ולדעת החלקת-מחוקק בכל אופן יש לחוש לחומרא, וכרב הונא דאי לא ניחא לה לשדתינהו. ואם סוף דבריו מוכיחים שלשחוק הוא אומר ולא לקדושין, הכל מודים שאין להוכיח כלום מכך שלא זרקתם, ואינה מקודשת (עפ"י נובי"ק אה"ע נט. ועע"ש בסוף התשובה).

ב. 'כנסי סלע זה בפקדון' וחזר ואמר לה 'התקדשי לי בו'; אם אמר לה זאת בשעת מתן מעות — מקודשת. לאחר מתן מעות, אמרה 'הן' — מקודשת. לא אמרה 'הן' — אינה מקודשת. [ואף על פי שלא השליכתו, אפשר מפני שחששה שתתחייב לשלם לו אם יאבד, הלכך אין החזקתה מורה על הסכמה לקדושין].

כתב הרמב"ן: משמע ששתיקה לאחר מתן מעות בפקדון, אפילו שידך אינה מקודשת. ויש חולקים.

ג. 'כנסי סלע זה שאני חייב לך', וחזר ואמר לה 'התקדשי לי בו'; אם אמר לה זאת בשעת מתן מעות ואמרה 'הן' — מקודשת. ואם שתקה, אם שידכו מקודם (שנתרצת להתקדש לו) — מקודשת, כי שתיקתה מתפרשת כהסכמה לקדושין. (ואינה נאמנת לומר לבסוף אין שקלי ודידי שקלי. רשב"א). לא שידכו — אינה מקודשת.

אמר לה לאחר מתן מעות, אפילו אמרה 'הן' אינה מקודשת, שהרי מתחילה את שלה היא קיבלה ועתה לא נתן לה כלום.

יש לפרש שמדובר כשחזר בו בפירוש מפרעון החוב ואמר, לא לפרעון אלא לקדושין. [ומסתבר שאם מלכתחילה כשנתן אמר התקדשי לי במנה זה, אעפ"י שחייב לה מנה והגיע זמן פרעונו — מקודשת, כי אמנם יכולה היתה ליקחנה בחובה אך אומדים דעתה שלשם קדושין קיבלתו, כמו שאמר לה].

ומהרמב"ם (ה, יב) ובה"ג נראה שלא חזר בו אלא אומר לה בפרעון זה תתקדשי לי [ובדשדך

מקודשת מפני שאומדים דעתה שמחלה חובה לשם קדושין], אבל אם חזר ואמר לא לפרעון
אלא לקדושין, אפילו שתקה מקודשת.
ויש מקום לפרש דוקא בקדשה סתם, אבל אם אמר בפרוש לא לפרעון אלא לקדושין,
וקבלה ושתקה — מקודשת. וצריך עיון. (עפ"י רשב"א).

ד. מעשה באשה שהיתה מוכרת חבילות משי (/ מרגליות / מצנפות). בא אדם וחטף אחת ממנה. אמרה
לו: הבא לי. אמר לה: אם אתן לך תתקדשי ליי? — נטלה ושתקה. אמר רב נחמן: יכולה היא לומר,
אכן נטלתי ואת שלי נטלתי (הלכך אינה מקודשת אפילו אם תאמר אחר כך לקדושין נתכוונתי. רשב"א).
ופירשו: דוקא בדלא שידכו, אבל שידכו — מקודשת. ודוקא כשאמר בשעת מתן מעות, אבל לאחר
מתן מעות, אפילו שידכו ואפילו אמרה 'הן' אינה מקודשת, כדין המקדש בחוב שהוא חייב לה.
אפשר שבכל אופן חייב לשלם לה דמי אותו החפץ, שלא מחלה לו לגמרי אלא הקנתה לו
החפץ [בדשדך] לשם מלוה והוא חייב לה מעות. ואפשר שהואיל ואמר לה בפרוש אם
אתן לך תתקדשי לי — בשתיקתה מחלה לו לגמרי, אבל אם קדשה סתם בדבר הגזול שלה
— חייב לשלם לה. כן אמרו בירושלמי. (רשב"א).

דף יג

כה. א. אלו מאמרים בשם רבי אסי מסרו החכמים כאשר נאספו לכנס דבריו אחר פטירתו?
ב. אלו נפקותות מבוארות בסוגיא בשאלה האם שעבודא דאורייתא או לאו דאורייתא?
ג. מנין שמיתת הבעל מתירה את אשתו?

א. מאמרי רבי אסי שכונסו אחר פטירתו;
רבי יעקב מסר בשם רבי אסי שאמר בשם רבי מני: כשם שאין אשה נקנית בפחות משה פרוטה כך
אין קרקע נקנית בפחות משה פרוטה. והכוונה בתורת קנין כסף, אבל בחליפין שנינו קונים בכלי
אעפ"י שאין בו שוה פרוטה.
דיינים שאינם יודעים בטיב גטין וקדושין לא יהא להם עסק עמהם (רב יהודה אמר שמואל). אמר רבי אסי
אמר רבי יוחנן: וקשים לעולם יותר מדור המבול...
זה ששנינו האשה היולדת שהביאה חטאתה ומתה יביאו יורשים עולתה — אמר רבי אסי אמר רבי
יוחנן [דלא כשמואל]: אף על פי שלא הפרישתה מחיים, כי סובר שעבודא דאורייתא (לפרשב"ם ב"ב
קעה), מקרא דיוציא אליך את העבוט. והתוס' חולקים), הלכך נשתעבדו הנכסים להיקרב מהם העולה
אעפ"י שלא שיעבדה אותם האשה בהפרשתה.
ובין שהפרישה עולתה בין שלא הפרישה, כל שלא הביאה חטאתה — לא יביאו יורשים
עולתה, שאין עולות קודמות לחטאות (רמב"ן רשב"א וריטב"א. וע' גם בשפת אמת מנחות ד:). ואין
כן דעת הראב"ד.

עוד בדיני הקרבת קרבנות לאחר מות בעליהם — ע' בזבחים ה.

ב. מבואר בסוגיא שאם נוקטים שעבודא דאורייתא (כדעת רבי יוחנן וריש לקיש. וכן סובר עולא — ב"ב קעה),
חייבים היורשים להביא מנכסי המת את עולתו שנתחייב בה. ואם נוקטים (כרב ושמואל, וכן סובר רבה)
שעבודא לאו דאורייתא [אפילו במלוה הכתובה בתורה, כגון חיוב הבאת קרבן, פדיון הבן ועוד], אינם

חייבים אלא אם העולה הופרשה מחיים, שאז הוא עצמו שיעבד נכסיו בפירוש. מלוה על פה — לדברי רב ושמואל, אינה גובה לא מן היורשים ולא מן הלקוחות, ששעבודא לאו דאוריתא. ואילו רבי יוחנן וריש לקיש אמרו גובה משניהם (כאשר אין חשש שמא פרע, אבל אם אפשר שפרע, בית דין טוענים עבור היורשים שמא נפרע כבר. ע' ב"ב קעה וברש"ש), ששעבודא דאוריתא [ואפילו במלוה שאינה כתובה בתורה, כגון הלואה].

אמר רב פפא: הלכה, מלוה על פה גובה מן היורשים — שעבודא דאוריתא, ואינה גובה מן הלקוחות, שאין לה קול (והוא הפסיד לעצמו בכך שלא עשאה בשטר. עשו חכמים תקנה ללוקח שלא ידע. רש"י).

א. רבנו חננאל מפרש (מחמת סתירת הסוגיות) שרב פפא פסק שעבודא דאוריתא רק במלוה הכתובה בתורה, אבל במלוה על פה שאינה כתובה בתורה — שעבודא לאו דאוריתא, ואעפ"כ גובה מן היורשים שלא תנעל דלת בפני לווים. ויש אומרים שלרב פפא שעבודא דאוריתא בכל מלוה. ויש אומרים ששתי לשונות הן בדעת רב פפא. (ע' בראשונים). ופסקו הרי"ף הרמב"ם הרמב"ן והרא"ש שיעבודא דאוריתא.

ונחלקו ראשונים האם מן התורה גם מטלטלין משתעבדים או קרקעות בלבד.

ב. נחלקו דעות הראשונים, כאשר שעבד לו בפירוש בשטר, האם הכל מודים ששעבודא דאוריתא (ערשב"א כאן ובגטין ג), או עדיין היא מחלוקת. עתור"ד כאן ושלהי ב"ב. וע"ע אבני נזר חו"מ מט, מחודש ב).

ג. ממה שאמר הכתוב ביוצאים למלחמה פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה — משמע שמיתת הבעל מתרת. [ופירש רב אשי, שאין לפרש איש אחר — היבם, כי יבם אינו נקרא 'אחר']. עוד אמר רב אשי, ממה שנאמר ושנאה האיש האחרון וכתב לה ספר כריתת ונתן בידה ושלחה מביתו או כי ימות האיש האחרון... — הוקשה מיתה לגירושין, מה גירושין מתירים וגומרים אף מיתה מתרת וגומרת.

דף יד

כו. א. במה נקנית היבמה ובמה קונה את עצמה?

ב. האם דורשים 'קל וחומר' ללמוד הלכה בדבר שנאמר בו לשון עיכוב או מיעוט, שדינו כך ולא אחרת? א. היבמה נקנית בביאה (יבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה) וקונה את עצמה בחליצה (ונקרא שמו בישראל בית חלוץ הנעל — בישראל ראויה להביא לבית משחלצה) ובמיתת היבם (קל וחומר מאשת איש החמורה שמיתת הבעל מתירתה).

אבל כסף ושטר אינם קונים ביבמה (ויבמה — ביאה גומרת בה ואין כסף ושטר גומרים בה. אבל חכמים תקנו שיועיל בה 'מאמר' אך אינו גומר בה להיות כאשתו לכל דבר ולא לפוטרה מן החליצה אלא לפוסלה על שאר אחיו). וכן גט אינו מועיל להתירה לעלמא (בית חלוץ הנעל — ולא דבר אחר).

ב. הוכיחו בגמרא שאף על פי שנאמר בפרשה לשון עיכוב, כגון ככה או חקה (או ששנה הכתוב לעכב. עתוס') ניתן להביא במדת קל וחומר דין חדש שאינו אמור בפרשה. (כגון מה שבאנו ללמוד שתועיל קריאת שם חטאת על השעיר לעזאזל, הגם שבפרשה לא נאמר אלא גורל. וכן היה עולה על הדעת ללמוד שיבמה יוצאת בגט מלבד חליצה).

כז. במה נקנים ובמה קונים את עצמם, האישים דלהלן?

א. עבד עברי שמכרוהו בית דין.

ב. עבד עברי המוכר את עצמו לישראל ולנכרי.

ג. אמה עבריה.

ד. עבד נרצע.

א. עבד עברי (= ישראל). רמב"ם עבדים א.א. וע' ראב"ע משפטים; אמת ליעקב הנמכר בבית דין, נקנה בכסף (העברי או העבריה — הוקש עברי לעבריה, ובאמה עבריה נאמר והפדה — מלמד שמגרעת פדיונה ויוצאה, הרי שנקנית בכסף) ובשטר (שנאמר בפרשת אמה אם אחרת יקח לו — הקישה הכתוב לאחרת. ולמאן דאמר שטר אמה עבריה אב כותבו, יש ללמוד מלא תצא כצאת העבדים — אבל נקנית היא בקנין עבדים דהיינו שטר. טז.).

וקונה עצמו בשנים (ובשנה השבעת יצא...) וביובל (אם פגע בו בתוך שש, שנאמר ושב אל משפחתו... טז.) ובגרעון כסף (כאמה).

א. יש אומרים שקנין עבד עברי בכסף די בפרוטה. (ע' כסף משנה — עבדים ד, ג.) ויש אומרים שצריך יותר מפרוטה, כדי שיהיו דמים הראויים לגרעון כסף כשפודה עצמו. (ע' בשו"ת הרדב"ז ח"ו שני אלפים עב).

ב. יש אומרים (וכ"מ מתוך פרש"י) שאין דין גרעון כסף אלא כשנקנה בכסף. והרבה ראשונים חולקים.

ג. אין עבד עברי נקנה ולא קונה את עצמו בחליפין (עפ"י לעיל ח. ובתוס'; משל"מ עבדים ב, א.) אין עבד עברי נקנה במשיכה כלל. (עריטב"א; דבר אברהם ח"א י, ג.)

ד. עבד עברי יוצא בשטר [ולא נשנו במשנה אלא יציאות בעל כרחו של אדון. ראשונים]. ויוצא בהפקר. (תוס' טז. ד"ה לימא).

ה. אין עבד עברי יוצא בשן ועין כעבד כנעני. (לא תצא כצאת העבדים והוקש עברי לעבריה. ע' להלן טז.).

ב. המוכר עצמו לישראל או לנכרי, לרבי אלעזר דינו כמכרוהו בית דין (גזרה שוה שכיר — שכיר). ולתנא קמא מוכר עצמו נמכר אף ליתר על שש שנים (ועבדך שש שנים — זה ולא מוכר עצמו. אבל יציאה ביובל מפורשת בו, וכי ימוך אחיך ונמכר לך... עד שנת היבל יעבד עמך).

א. הלכה כתנא קמא (רמב"ם; רשב"א). מכמה ראשונים משמע שבמכירה סתמית, אף לתנא קמא יוצא בשש. והריטב"א חולק.

וכן נחלקו הדעות האם לתנא קמא יכול להימכר לפחות משש שנים.

ב. לפירוש רבנו תם, אין תורת שטר בקנין הנכרי, שהרי מקור דין שטר בעבד נלמד מעבריה ומגט אשה שאינם שייכים בנכרים.

ג. עבד עברי הנמכר לישראל ומת אדונו — עובד את הבן. ואם אין לו בן — יוצא לחירות (ועבדך — ולא ליורש). והנמכר לנכרי או לגר (ב"מ עא:) אינו עובד את הבן, וכדלהלן יז:).

לדברי רבי, הנמכר לעובד כוכבים אינו נגאל בשש (ואם לא יגאל באלה — באלה הוא נגאל ואינו נגאל בשש) אלא ביובל.

א. יש אומרים שלרבי אפשר למכור עבד לזמן קצוב, ויצא בתום הזמן, אף קודם היובל. ויש מי שכתב בדעת הרמב"ם שאין אפשרות כזו. (ע' בחדושי רבי אריה לייב מאלין לא, ב.)

ב. כתב הרמב"ם (עבדים ב,ח): הנמכר לעובד כוכבים אין פודה עצמו בגרעון בשוה כסף אלא בכסף בלבד, שלא כבנמכר לישראל שנפדה אף בשוה-כסף (שנאמר ישיב גאלתו). יש מי שפירש שזה דוקא בעל כרחו של האדון, אבל מדעתו מועיל אף בשוה כסף (ע' זכר יצחק ע,ב).

דין 'שוה כסף' בעבד עברי; בדבר שאין שומתו קצובה, בכלי פחות משה פרוטה — נתבאר לעיל ז-ח. דין גאולת קרובים ושאר כל אדם — להלן טו.

אשה לא תקנה לכתחילה עבד עברי, משום איסור יחוד (ב"מ עא.). עברה וקנתה — הרי דינו כעבד לכל דבר. ויש מצדדים שחייבת למכרו (ע' בספר החינוך מב שמב ובהגהות המשל"מ; אוצר המלך — עבדים א; שבט הלוי ח"ה קונטרס המצוות נו).

ג. אמה עבריה דיני קנינה כעבד עברי, ויתרה עליו שהיא קונה את עצמה אף בסימני נערות (או בגרות — באיילונית כדלעיל ד).

אמה עבריה אינה נקנית בפרוטה, מפני שצריך לקונה בדמים הראויים לגרעון, כדי שתגרע פדיונה ותצא. (רמב"ם — עבדים ד,ג עפ"י גמרא יא:).

הרמב"ן בפירוש התורה (ריש משפטים) הסתפק לומר שהאדון מוזהר מלהוציא את האמה [בעל כרחיה]. כ"ג] קודם זמן יציאתה, לפי שמוטל עליו לזונה ולהמתין עד שייעדנה או עד שתגדיל או שתצא מעצמה בגרעון. ועל זה נאמר לא תצא כצאת העבדים. (וזהו חידוש במצוה דאורייתא שאינו מוזכר בגמרא, ומצינו כיוצא בזה עוד בדברי הרמב"ן).

ד. הנרצע נקנה ברציעה (ורצע אדניו את אונן במרצע ועבדו לעלם). וקונה את עצמו ביובל (ושבתם איש אל אחותו ואיש אל משפחתו תשב). טו. וע' כא: ובריטב"א) ובמיתת האדון (ועבדו — ולא את הבן, ולא את הבת. כא:).

א. עבד ששנתו השביעית למכירתו היא שנת היובל, ונרצע — הרי הוא יוצא ביום הכיפורים של היובל, נמצא שרציעתו דחתה את שחרורו ימים ספורים בלבד. (עתוס' להלן לח. ד"ה צא). ויש מי שכתב שאם פגע בו יובל בתחילת שנתו השביעית — אינו נרצע. (עפ"י חדושי מהרי"ט שם).

ב. יש מדייקים מלשון המשנה שהנרצע אינו יוצא בגרעון כסף. (עתור"ד כא:). ובתורא"ש (טו:): צידד שהנרצע יוצא בגאולת קרובים, ולכאורה נראה לדבריו שכמו כן גואל עצמו בגרעון כסף.

ג. יציאת נרצע בשטר — המשנה-למלך (עבדים ג,ז) תלה נידון זה במחלוקת הראשונים. וצ"ע. ד. רציעת העבד — רשות, שאם אין רבו רוצה לרצעו אין כופים אותו. (חזון איש).